

Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Národní hospodářství

MAPOVÁNÍ RIZIK ZVYŠUJÍCÍ CHUDOBU
V ČESKÉ REPUBLICE V OBDOBÍ 2017-
2018

bakalářská práce

Autor: Tereza Šafrová

Vedoucí práce: Ing. Jiří Rotschedl

Rok: 2019

Prohlašuji na svou čest, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

Tereza Šafrová
V Praze, dne 28. 4. 2019

Touto cestou bych ráda poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce Ing. Jiřímu Rotschedlovi za trpělivost a cenné rady, které mi v průběhu psaní poskytl.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Tereza Šafrová**
Studijní program: **Ekonomie a hospodářská správa**
Obor: **Národní hospodářství**
Název tématu: **Mapování rizik zvyšující chudobu v ČR v letech 2017 – 2018**

Zásady pro vypracování:

1. **VÝZNAM, AKTUÁLNOST NEBO OČEKÁVANÝ PŘÍNOS ZVOLENÉHO TÉMATU**
V posledních dekadách se pojem chudoba spojuje díky medializaci zejména se životními podmínkami v rozvojových zemích. I když nejnovější statistické údaje hovoří o dlouhodobém snižování míry chudoby v globálním měřítku, existují skrytá rizika vzniku chudoby lokálního charakteru, na která je nutné upozorňovat a uvádět do kontextu s místními poměry. Zmapování rizik zvyšující chudobu umožní některým předejít, zmírnit a jiné úplně odstranit.
2. **CÍL PRÁCE**
Cílem bakalářské práce proto bude zmapování a kvantifikování nejvýznamnějších rizik, které mohou zvyšovat příjmovou chudobu v České republice a mohou ohrozit budoucí sociální smír, kriminalitu, spotřebu, veřejné výdaje atd. v ČR. Práce se zaměří na nalezení a kvantifikaci rizik a dále na návrhy opatření k jejich minimalizaci.
3. **CHARAKTERISTIKA TEORETICKÉ ČÁSTI**
V první části práce se budu zabývat základním vymezením pojmu chudoba, co představuje pro Českou republiku a jaký je současný stav chudoby. Budou analyzovány již publikované studie, které pojednávají o rizicích spojovaných se zvyšováním chudoby. V této souvislosti půjde zejména o jejich nalezení a zvážení jejich četnosti a dopadů na chudobu. V teoretické části bude také zpracována podrobná metodika pro provedení analýzy rizik a příležitostí, která bude zohledňovat specifika daného téma.
4. **CHARAKTERISTIKA PRAKTICKÉ ČÁSTI**
V úvodu analytické části se práce zaměří na specifikaci rizik ohrožující chudobu podle provedené rešerše odborné literatury. A dále bude provedena vlastní analýza rizik a příležitostí na základě, kterých bude možno nejen zjistit dopady rizik, ale také navrhnout způsob pro jejich snížení nebo odstranění či naopak posílení příležitostí snižujících chudobu.
5. **ZÁVĚREČNÁ ČÁST**
Závěrečná část bakalářské práce shrne výsledky analytické části a zhodnotí možné nedostatky nebo oblasti, na které by bylo důležité se zaměřit v dalším hlubším zpracování tohoto tématu.
6. **KLÍČOVÁ SLOVA**
ČJ: chudoba, rizika, zvyšování chudoby, příčiny vzniku chudoby, dopad na společnost
AJ: poverty, risks, increasing poverty, causes of poverty, impact on society

Rozsah práce: 45 normostran

Seznam odborné literatury:

1. KOTÝNKOVÁ, M. *Sociální ochrana chudých v České republice*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2007. 132 s. ISBN 978-80-245-1302-7.
2. KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. 503 s. ISBN 978-80-7357-276-1.
3. BLATNÁ, Dagmar. ANALÝZA VZTAHU MÍRY RIZIKA CHUDOBY, EKONOMICKÉ AKTIVITY A VYBRANÝCH SOCIOEKONOMICKÝCH UKAZATELŮ V ČESKÉ REPUBLICE V OBDOBÍ 2005-2016. *Socioekonomické a humanitní studie*. 2018. roč. 8, č. 1, str. 29. ISSN 1804-6797.
4. JANTTI, M. *Essays on income distribution and poverty*. Abo Akademis forlag-Abo Academy Press, 1993, ISBN: 978-9529616374
5. MEULDERS, Danièle, Colette FAGAN, Peter URWIN a Kathryn MELLING. *Gender inequalities in the risks of poverty and social exclusion for disadvantaged groups in thirty European countries*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. ISBN 92-79-02572-4.
6. TOMEŠ, I. *Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vydání. Praha: Socioklub, 2001. 262 s. ISBN 80-86484-00-9.
7. ZAIDI, Asghar. *Poverty Risks for Older People in EU Countries – An Update*. Policy Brief. January 2010. 23 str. Dostupné z WWW: <https://core.ac.uk/download/pdf/11867529.pdf>

Datum zadání bakalářské práce: říjen 2018

Termín odevzdání bakalářské práce: leden 2019

Tereza Šafrová
Řešitelka

Ing. Jiří Rotschedl
Vedoucí práce

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Vedoucí katedry

prof. Ing. Zdeněk Chytil, CSc.
Děkan NF VŠE

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na zmapování rizik zvyšujících chudobu v České republice v letech 2017-2018. Poskytuje pohled na obyčejné jevy jako na skrytá rizika vzniku chudoby. Z různých zdrojů je vytvořen soupis rizik, která mají dopad na společnost v ČR. Takováto rizika mohou zvyšovat chudobu nebo ohrozit budoucí sociální smír, kriminalitu či veřejné výdaje. U vybraných rizik jsou na základě vlastní analýzy určeny dopady rizik na chudobu a pravděpodobnost výskytu jevu, z kterých se výpočtem zjistí celkové hodnocení rizika. V případě, že riziko spadá do oblasti neakceptovatelného rizika, je pro něj navrženo opatření na zmírnění dopadů. Z vybraných rizik překvapivě jedno nespadá do žádné z oblastí rizik, nýbrž po rozboru je zjištěno, že se jedná o příležitost. V tomto ohledu má tato práce originální a jedinečný přínos a dává možnosti pro sledování vývoje neakceptovatelných rizik i v dalších letech.

Klíčová slova: chudoba, rizika, zvyšování chudoby, příčiny vzniku chudoby, dopad na společnost

JEL klasifikace: I30, I32

Abstract

This bachelor thesis focuses on the mapping of poverty-increasing risks in the Czech Republic in 2017-2018. It provides a view of ordinary phenomena as hidden risks of poverty. Inventory from different sources is created, which have an impact on the company in the Czech Republic. Such risks can increase poverty or threaten future social peace, crime or public spending. For selected risks, the impacts of the risks on poverty and the probability of occurrence of the phenomenon are determined on the basis of their own analysis. If the risk is in the area of unacceptable risk, mitigation measures are proposed for it. Surprisingly, one of the risks is not one of the selected risks, but after analysis it is found to be an opportunity. In this respect, this thesis has an original and unique benefit and gives opportunities for monitoring the development of unacceptable risks in the years to come.

Keywords: poverty, risks, increasing poverty, causes of poverty, impact on society

JEL classification: I30, I32

Obsah

Úvod	1
1. Teoretický pohled na chudobu	2
1.1. Vymezení pojmu chudoba	2
1.2. Typy chudoby	3
1.3. Nejtěžší forma chudoby v České republice	5
1.4. Ohrožení příjmovou chudobou	6
1.5. Příčiny vzniku chudoby	8
1.6. Možnosti řešení chudoby	10
1.6.1. Preventivní opatření	10
1.6.2. Následná opatření	11
2. Metodika praktické části.....	14
2.1. Identifikace rizika	14
2.2. Dopady rizika na chudobu	14
2.3. Stanovení koeficientu míry pravděpodobnosti	15
2.4. Výpočet rizika.....	16
3. Praktická část.....	17
3.1. Rizika zvyšující chudobu v ČR	17
3.2. Komentáře k vybraným rizikům	20
3.3. Opatření k závažným rizikům a k příležitostem	40
Závěr.....	50
Použitá literatura.....	53
Seznam grafů a tabulek.....	60

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá riziky zvyšující chudobu v České republice za období 2017-2018. Chudoba je součástí každého národu i každé kultury, a právě proto je to celosvětově diskutované téma, ani Česká republika zde není výjimkou. Ta se v rámci celé Evropy udržuje na nejnižší úrovni v počtu lidí ohrožených chudobou. Příjmová chudoba ohrožuje necelých 9,1 % Čechů. Cílem práce je zmapovat a kvantifikovat rizika, které mohou zvyšovat příjmovou chudobu v ČR. Následně rizika ohodnotit na základě vlastní analýzy. Díky které je možné pro významná rizika vytvořit opatření pro sociální politiku.

Teoretická část bakalářské práce je zaměřena na vymezení pojmu chudoba a jejími typy. Ty jsou důležité pro určení, s jakým typem chudoby bakalářská práce pracuje v dalších kapitolách. Dále je okrajově nastíněna nejhorší forma chudoby v České republice. Důležitá kapitola v teoretické části je ta, jež popisuje, jaké skupiny jsou příjmovou chudobou v ČR nejvíce ohroženy a kapitola následující, která na základě rešerše literatury popisuje příčiny vzniku chudoby. Ty jsou úzce spjaty s riziky zvyšující chudobu. V neposlední řadě se je věnováno možnostem řešení chudoby.

Druhá část se věnuje metodice praktické části. Stanovuje kritéria pro vlastní analýzu, jakožto metodu zvolenou pro praktickou část této bakalářské práce. Na základě vlastní analýzy, respektive výsledků z ní, je možno zjistit dopady jednotlivých rizik na chudobu v ČR, ale také u těch, která dopadla nejhůře, navrhnout opatření.

Praktická část je vypracována na základě vlastní analýzy, kterou determinuje předešlá kapitola. Na základě rešerše literatury, ale i na základě vlastního uvážení, jsou určena možná rizika zvyšující chudobu. Tedy rizika jsou zmapována. Metoda této bakalářské práce poskytuje u vybraných rizik možnost určit ohodnocení dopadu rizika na chudobu a četnost/pravděpodobnost výskytu rizika. Z těchto údajů se následně jednoduchým výpočtem určí celkové hodnocení, které je důležité pro další kroky v praktické části. Těmi jsou zejména navrhnutí způsobů, jak snížit dopady nebo odstranění takových rizik. V této části lze zjistit, že vybrané riziko představuje pro Českou republiku příležitost nikoliv riziko a je tedy důležité posílit příležitosti snižující chudobu. Nalézt či vymyslet vhodná rizika, za období 2017-2018, a jejich opatření, je v konečném důsledku nejdůležitější částí této práce. Dává jí to ojedinělý přínos a vystihuje aktuálnost daného tématu.

1. Teoretický pohled na chudobu

1.1. Vymezení pojmu chudoba

Chudoba je jev, který provází a sužuje lidskou existenci prakticky od jejího vzniku. Ani 21. století není výjimkou. Vnímání chudoby ve světě je rozdílné. V některých částech světa je nedostatek a strádání na denním pořádku. To se týká zejména rozvojových zemí. Na druhé straně jsou země, kde chudoba nesouvisí s nedostatkem základních potřeb, ale naopak je vnímána v souvislosti s rozdělováním bohatství. Z těchto důvodů je definice chudoby poměrně složitá, a ne zdaleka jednoznačná věc. V literatuře můžeme najít mnoho definic chudoby, např.:

1. „*Neschopnost jedince dosáhnout nějakého souboru potřeb, minimální úrovně příjmů a také základních schopností.*“ (Jantti, 1993, str. 7)

2. Světová banka definuje chudobu jako: „*Žít za méně než dolar na den*“ (Lindner, Strnad, 2006, str. 120)

3. Definice OSN: „*Chudoba je v zásadě odepření voleb a příležitostí, porušení lidské důstojnosti. To znamená nedostatek základních schopností k efektivnímu fungování ve společnosti. Znamená to nemít dostatek na nakrmení a odění rodiny, nemít kam jít do školy nebo na kliniku, nemít pozemek, na kterém pěstovat své jídlo nebo práci k vydělávání na živobytí, nemít přístup k úvěru. Znamená to nejistotu, bezmocnost a vyloučení jedinců, domácností a komunit. Znamená to násilnost k násilí a často zahrnuje bydlení v okrajových nebo nestálých oblastech, bez přístupu k pitné vodě nebo hygieně.*“ (Gordon, 2005, str. 4)

Světová banka má jeden z největších vlivů v boji proti chudobě, a právě proto je i její definice chudoby velmi rozšířenou a známou. Ale i Organizace spojených národů je vlivným aktérem v otázkách chudoby. Z toho důvodu je i její definice citována mnoha autory. Jak vidíme, existuje mnoho pohledů na chudobu a mnoho definicí, které se vzájemně doplňují. Nelze říci, která definice je ta „správná“ a to je důvod kvůli kterému může nastat problém ve srovnání chudoby mezi státy, neboť ne všechny státy se na ní mohou dívat ze stejného hlediska.

Definici, která nejlépe vystihuje vyjádření chudoby v této práci, použil ve své knize profesor Igor Tomeš, odborník působící v oblasti sociální politiky. „*Tradičně je jako chudoba chápán stav, kdy nedostatek hmotných prostředků omezuje možnosti*

spotřeby, kdy nedostatek peněz neumožňuje zabezpečovat důležité (základní) životní potřeby na přiměřené úrovni. Společensko-ekonomický vývoj moderní společnosti toto hodnocení sice akceptuje, ale dává mu jinou kvantitativní dimenzi. Především rozděluje chudobu na absolutní a relativní a zabývá se sociálními důsledky chudoby.“ (Tomeš, 2001, str. 126)

V případě, že se lidé ocitnou v chudobě, měla by jim být poskytnuta pomoc. V České republice máme dokument, který tuto pomoc zakotvuje. Je to Listina základních práv a svobod, kde je deklarováno v článku 30 odst. 1 a 2: „*Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele. Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.*“ (Listina základních práv a svobod, čl. 30 odst. 1 a 2)

1.2. Typy chudoby

První statistické studie zaměřené na chudobu vznikly v Evropě ve druhé polovině 19. století, kdy začala industrializace doprovázená stěhováním lidí z venkova do měst způsobená zejména odchodem za prací. Růst počtu obyvatel ve městech, sebou přinesl také rychlý nárůst počtu chudých. V této době, až do druhé poloviny 20. století, se ve statistických údajích vycházelo z absolutního pojetí chudoby, poté se pohled změnil a chudoba se dala definovat i relativně.

Typy chudoby z hlediska konceptů, které jsou pro práci relevantní, je možno rozlišit tímto způsobem:

- **Subjektivní koncepty chudoby**

Jsou založeny na našich pocitech a přáních. Jedinci nebo domácnosti hodnotí svojí životní situaci. Toto vyjádření je na základě subjektivních pocitů, zda se cítí chudí nebo nikoliv. Chudobu tedy posuzují ti lidé, kteří se cítí chudobou ohroženi. Subjektivní hodnocení závisí na řadě velmi různorodých okolností, jak uvádí Krebs (2010). Dále také zmiňuje, že subjektivní koncept není dostatečně přesný z hlediska chudoby v dané zemi. Tedy neslouží ke stanovení oficiální chudoby, ale má spíše doplňkový charakter.

- **Objektivní koncepty chudoby**

Vymezují chudobu pomocí faktorů, které nejsou přímo závislé na lidech, kteří se cítí chudými. Tento koncept vychází z analýz sociálně-ekonomických informací o souborech domácností. V tomto případě je chudoba stanovena určitou autoritou z „venčí“, například státem, a dále také respektuje i makroekonomické souvislosti. Na základě objektivních konceptů chudoby dokážou dané země, respektive jejich vlády oddělit chudé od nechudých. (Krebs, 2010)

- **Absolutní chudoba**

Lze ji charakterizovat jako stav, kdy jedinec nebo domácnost nemá dostatek prostředků na uspokojení základních životních potřeb, jako např. jídlo, oděv nebo střecha nad hlavou. Tuto metodu absolutní chudoby používal již Rowntree ve své studii z roku 1899. Aby došel k takovým závěrům, vypočítal minimální potřebu proteinů a kalorií, k výdajům za jídlo pak připočetl ještě další minimální částky, jako třeba na oblékání, na otop a další potřeby. (Rowntree, 1908) Když nejsou naplněny základní potřeby je existence člověka ohrožena a hrozí mu smrt. Tento koncept chudoby je aktuálně možný používat v rozvojových zemích, kde problém strádání a smrti hladem je na denním pořádku. Ve vyspělých zemích se dnes považuje za nerelevantní.

- **Relativní chudoba**

Je založena na rozložení příjmů domácností a vzniká v momentě, kdy člověk není schopen uspokojit své základní potřeby. Obvykle je určena vzdáleností od jistého, zpravidla průměrného životního standardu, který je dán společností. Chudoba je podle tohoto konceptu spjatá s již zmíněným průměrným životním standardem v dané společnosti a v daném čase, nemusí se podíl chudých v populaci měnit v čase. (Krebs, 2010) V situaci, kdy člověk nedokáže uspokojit a zabezpečit své základní potřeby, vzniká možnost sociální izolace, která patří k největším rizikům chudoby v moderní společnosti, jak uvádí ve své knize Durdisová (1999).

Jak již bylo zmíněno, koncept absolutní chudoby je možný používat pro rozvojové státy. Relativní chudoba je tedy pro tuto práci, která je zaměřena na chudobu v České republice, vhodným konceptem, který je zároveň typický i pro ostatní evropské státy.

1.3. Nejtěžší forma chudoby v České republice

Pravděpodobně nejextrémnější forma chudoby a sociálního vyloučení je bezdomovectví a nedostatek bydlení. Oboje je považováno za znak relativní chudoby. Federace FEANTSA, která sdružuje evropské organizace pracující s bezdomovci definuje samotné bezdomovectví takto: „*Bezdomovectví je absence vlastního, trvalého a přiměřeného obydlí. Bezdomovci jsou ti lidé, kteří nejsou schopni získat vlastní, trvalé a přiměřené obydlí, nebo si nejsou schopni takové obydlí udržet kvůli nedostatku finančních prostředků nebo jiným sociálním bariérám.*“ Federace FEANTSA se aktuálně zaměřuje na Evropu a její míru bezdomovectví. (Franková, 2010)

V České republice se bezdomovectví začalo objevovat začátkem 90. let minulého století. Nejvíce lidí bez domova však přibýlo po Listopadové revoluci v roce 1989. Po revoluci přispěly k rozšíření řad bezdomovců v naší republice i následující, zdánlivě nesouvisející okolnosti, které ve své práci uvádí Elezi (2016, str. 18):

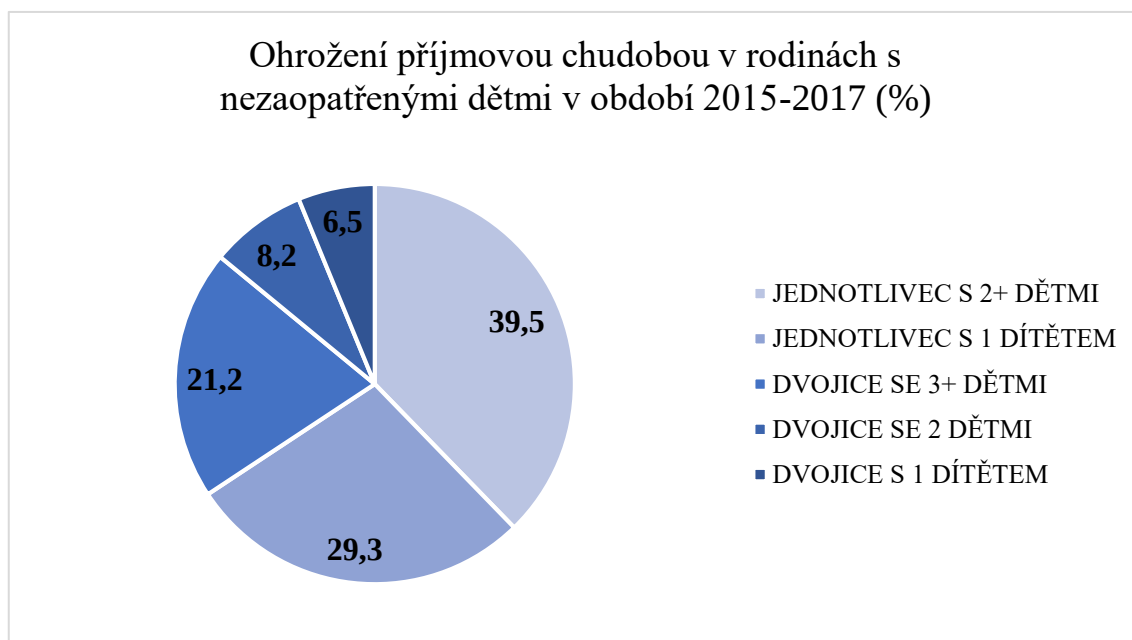
- *zrušení všeobecné pracovní povinnosti a trestnosti příživnictví (kdo nepracuje, nemůže být za to trestně stíhán),*
- *propouštění pracovníků z důvodu nadbytečnosti, z důvodů zániku či prodeje podniků,*
- *prodej či likvidace velkokapacitních podnikových ubytoven,*
- *rozsáhlá amnestie udělená prezidentem ČR v roce 1990 (z výkonu trestu bylo předčasně propuštěno na 16 000 osob, na jejichž společenskou integraci nebyla společnost připravena)*

Z možných okolností rozšíření bezdomovectví v 90. letech minulého století, můžeme vidět i jednu zásadní příčinu, která vedla obecně k jeho vzniku. Je to nezaměstnanost, kterou i Ministerstvo práce a sociálních věcí uvedlo ve svém průzkumu v roce 2015, jako třetí nejčastější důvod vzniku bezdomovectví v místních podmínkách. V procentuálním vyjádření je nezaměstnanost s 78,7 % za závislostí na alkoholu (79,2 %) a zadlužením (90,0 %). Všechny tyto tři důvody jsou zároveň možnými determinanty pro zvyšování chudoby v České republice.

1.4. Ohrožení příjmovou chudobou

Česká republika se spolu s Islandem dlouhodobě udržuje na nejnižší úrovni počtu lidí ohrožených chudobou v celé Evropě. Ekonomická aktivita, pohlaví a věk jsou hlavními faktory, které nám ukazují, že ne všechny skupiny obyvatel jsou chudobou ohroženy stejně. Na základě příjmů se vytváří koncept míry rizika chudoby. Ten je konstruována tak, že hranicí chudoby je 60 % kvantil ekvivalizovaného celkového příjmu. Z logického hlediska nejméně ohroženi chudobou jsou ekonomicky aktivní lidé se stálými příjmy. Ale není tomu vždy tak, dle českého statistického úřadu bylo v roce 2015 chudobou ohroženo až 4,1 % pracujících lidí. U zaměstnanců je číslo ještě nižší než u osob samostatně výdělečně činných. V tom, že i pracující lidé jsou v určité míře ohroženi chudobou, hraje zásadní roli složení domácností, ve kterých tyto osoby žijí. A to z hlediska poměru závislých dětí a pracujících dospělých neboli z poměru vyživovaných a vyživujících.

Graf 1 - Ohrožení příjmovou chudobou v rodinách s nezaopatřenými dětmi v období 2015-2017 (%)

Zdroj: zpracování vlastní, data ČSÚ.

Nízkou míru ohrožení za rok 2017 měly rodiny s dětmi, ale i bez dětí. Jak je zřetelné, složení domácnosti a ekonomická aktivita členů je hlavním indikátorem na posouzení míry ohrožení příjmovou chudobou. Domácnost zde bereme jako osoby spolu

hospodařící, tzn. společně hradí základní výdaje domácnosti, stravu, náklady na bydlení a ostatní. Nejčastějším typem domácnosti jsou dvojice dospělých se závislými dětmi. Sem patří děti ve věku 0-17 let nebo osoby ve věku 18-24 let, které jsou ekonomicky neaktivní a žijí ve společné domácnosti s rodiči.

Jak můžeme pozorovat z prvního grafu, dvojice jsou na to lépe než jednotlivci. Z pohledu počtu dětí se ohrožení příjmovou chudobou zhoršuje s každým dalším dítětem, zvláště u dvojic a jednotlivců. Nízký příjem však nejvíce ohrožuje domácnosti žen samoživitelek. Přestože z nich v roce 2017 pracovaly téměř tři čtvrtiny. Ekonomicky neaktivních bylo 12,0 % a nezaměstnaných 9,4 %. Další nejvíce ohroženou skupinou jsou osoby starší 65 let, kteří žijí sami. Ohroženy jsou více ženy než muži. Více než 92 % osob starších 65 let pobíralo ve sledovaném roce starobní důchod. (ČSÚ, 2018)

Ke stejným závěrům ohledně rizikovosti chudoby dochází i Dagmar Blatná ve své studii *Analýza vztahu míry rizika chudoby, ekonomické aktivity a vybraných socioekonomických ukazatelů v České republice v období 2005-2016*. Za sledované období průměrná míra rizika chudoby u zaměstnaných osob činila 3,725 %, u nezaměstnaných byla míra dvanáctinásobně vyšší, tedy 47,05 % lidí pod hranicí chudoby.

Graf 2 - Míra rizika chudoby podle ekonomické aktivity v období 2005-2016 (v %)

Zdroj: BLATNÁ, Dagmar. *ANALÝZA VZTAHU MÍRY RIZIKA CHUDOBY, EKONOMICKÉ AKTIVITY A VYBRANÝCH SOCIOEKONOMICKÝCH UKAZATELŮ V ČESKÉ REPUBLICE V OBDOBÍ 2005-2016*

Na grafu číslo 2 vidíme vývoj míry rizika chudoby podle ekonomické aktivity v daném období. Do grafu byli zahrnuti i důchodci, jakožto čtvrtá chudobou nejvíce ohrožená skupina obyvatel ČR. Celkově jsou na tom hůře než celkový průměr za celou Českou republiku v období 2005-2016. „Nízké výdělky ze zaměstnání zapříčiňují chudobu jednak přímo, ale také tím, že následně jsou příčinou nízkých starobních a jiných z pracovních příjmů odvozených důchodů.“ (Krebs, 2010, str. 124) V období nejrychlejšího růstu příjmů v České republice byla míra valorizace důchodu snížena, a právě proto se dostalo na hranici chudoby mnohem více důchodců. Zapříčinilo to nesouměrné tempo růstu důchodů k růstu příjmů v celém národním hospodářství.

V České republice platí následující hranice chudoby:

- **samostatně žijící osoba** se považuje za chudou, pokud je její příjem nižší než 11 195 korun měsíčně,
- **pro čtyřčlennou rodinu se 2 menšími dětmi** platí hranice 23 509 korun měsíčně.

„Ačkoliv většina domácností vychází se svými příjmy s menšími obtížemi nebo docela snadno, pro 23,2 % domácností to znamená větší obtíže. Problémy vyjít s příjmy mají převážně samoživitelky s dětmi a ženy starší 65 let, které žijí samy.“ (ČSÚ, 2018)

I přes to má Česká republika míru rizika chudoby dlouhodobě nejnižší v Evropě. V roce 2017 činila 9,1 %, což je asi 970 tisíc lidí pod hranicí příjmové chudoby. Přes příznivé výsledky je chudoba stále diskutovaným tématem, a i nadále jsou zde rizika, která mohou pod hranici chudoby dostat stále více obyvatel ČR.

1.5. Příčiny vzniku chudoby

Chudoba dle Krebse (2010) vzniká zejména ze tří hlavních důvodů:

- z nízkých výdělků ze zaměstnání
- z nezaměstnanost neboli z nedostatku zaměstnání
- z rozdílů ve vlastnění bohatství

v těchto bodech se shoduje s Marešem (1999), který uvádí za hlavní příčiny primární chudoby nízké výdělky (asi z 52 %) dále mnoho dětí v domácnosti (asi z 22 %), smrt

živitele rodiny (asi z 16 %), stáří a nemoc (asi z 5 %) a nakonec také nepravidelnost práce nebo nezaměstnanost obecně (asi z 5 %).

V první řadě je důležité si uvědomit rozdílnost příčin vzniku chudoby v rozvojových a vyspělých zemích. Vysoká míra porodnosti, která vede k rychlému populačnímu růstu nebo nestabilní politická situace. To jsou příčiny týkající se zejména rozvojových zemí a zemí s vysokou mírou válečných konfliktů. Naopak výše zmíněné příčiny se ve velké míře vyskytují například v evropských státech.

Nízké výdělky ze zaměstnání mohou mít různé příčiny. Neopomenutelnými jsou zejména nedostatečná úroveň vzdělání a kvalifikace. *„Nízké výdělky jsou však spojeny i s rozdíly ve schopnostech, v nadání, inteligenci, pili, pracovitosti, s rozdíly v osobních ambicích, vrozených předpokladech a povahových rysech apod.“* (Krebs, 2010, str. 124) Další příčinou mohou být nemoci, handicap nebo diskriminace. Z výdělků ze zaměstnání jsou dovozeny starobní a jiné důchody, tím pádem nízké výdělky zapříčiňují i nízké důchody.

Nezaměstnanost vede k chudobě, zejména pak dlouhodobá nezaměstnanost, z důvodu poklesu příjmu na hlavu. To uvádí i skupina expertů na pohlaví, sociální začlenění a zaměstnanost. Říkají, že se to týká zejména tří znevýhodněných skupin: (1) dlouhodobě nezaměstnaných, kteří zůstávají formálně klasifikováni jako ekonomicky aktivní a mohou získávat některé nebo všechny své příjmy prostřednictvím dávek v nezaměstnanosti; (2) ti, kteří jsou ekonomicky neaktivní, ale kteří by v ideálním případě upřednostňovali zaměstnání; (3) podskupinu těch, kteří jsou registrováni jako neaktivní. Zvláštní pozornost odborníci věnují ženám, které nedávno měly děti a potenciálně se vrátí na trh práce. Tyto ženy mohou mít k dispozici zvláštní státní přínosy prostřednictvím mateřství/rodičovství, zatímco zůstávají formálně ekonomicky neaktivní. (Meulders, Fagan, Urwin, Melling, 2006)

Česká republika, jak je známo má jednu z nejmenších nezaměstnaností v Evropě. S tím by mohl souviset i fakt, že studium je v ČR zdarma. A právě díky tomu má ČR menší riziko nezaměstnanosti. Jiným, velmi diskutovaným tématem, který souvisí s chudobou, je romská komunita. Dle expertů na pohlaví, sociální začlenění a zaměstnanost je u Romů riziko chudoby až 2krát větší než u většinové společnosti. Míra nezaměstnanosti Romů je velmi vysoká – 50 % i více. Tři čtvrtiny jsou dlouhodobě nezaměstnaní a ve 40 % rodin je alespoň jeden rodič nezaměstnaný. Nejméně v jedné

třetině rodin jeden rodič pobírá invalidní důchod. (Meulders, Fagan, Urwin, Melling, 2006) Příčiny jsou různé: od rasové nenávisti, přes diskriminaci až po dobrovolnou nezaměstnanost.

Některé příčiny chudoby jsou dané, neovlivnitelné. To jsou například: nepříznivá geografická poloha, mohutný populační růst nebo nedostatek nerostných surovin. Jiné příčiny, které mohou přispívat ke vzniku chudoby, ale jsou ovlivnitelné společností, jsou například: kvalita zdravotní péče, boj proti šíření nemocí nebo možnost lidí vzdělávat se. Na situaci v úrovni společnosti působí také politické uspořádání a hospodářské chyby.

1.6. Možnosti řešení chudoby

„Řešení problému chudoby je věc dlouhodobá a vyžádá si koordinované uplatnění různých politik. Bylo by naivní si myslet, že problém vyřeší nějaká nová sociální dávka. Nevyřeší. Na problém se musíme dívat například i v souvislosti se vzdělávací politikou, které zejména dětem a mladým dává příležitost, aby se v dospělém životě o sebe lépe postarali. Je to i otázka důchodové politiky, protože naši důchodci mají obrazně řečeno výše do žlabu než ti na západ a jih od nás.“ Jak řekl profesor Martin Potůček (2013) řešení chudoby si žádá uplatnění některých politik, zejména sociální politiky v rámci, které jsou vytvořena mnohá opatření. Rozlišujeme opatření preventivní a následná.

1.6.1. Preventivní opatření

Tato opatření mají zásadní význam z hlediska výskytu chudoby. *„Sociálním problémům je vždy humánnější a účinnější a zpravidla i finančně výhodnější předcházet. Z hlediska řešení chudoby znamená prevence přijímání řady sociálněpolitických opatření v nejrůznějších dílčích sociálních politikách zaměřených k omezení nebo zmírnění chudoby či příčin jejího výskytu.“* (Krebs, 2010, str. 128) Preventivní opatření jsou méně nákladné než samotné řešení chudoby, jde o přijímání různých opatření ve všech oblastech sociální politiky. Nejdůležitější je efektivní **vzdělávací politika**, to je zajištění rovných příležitostí. Dále pak rozvoj aktivní **politiky zaměstnanosti**, to je tvorba nových pracovních míst, podpora podnikání, rekvalifikace. S tím souvisí i další opatření v podobě začleňování znevýhodněných skupin na trhu práce a odstranění diskriminace na trhu práce.

1.6.2. Následná opatření

Jen prevence není schopna vyřešit otázku chudoby, jsou nutná sociálněpolitická opatření zaměřená na řešení již existující chudoby. Ta může mít dvojí podobu: záporné zdanění příjmů, a nebo stanovení minimálních příjmových veličin.

Záporné zdanění příjmů neboli negativní daň, nahrazuje hned několik sociálních dávek a zároveň nikoho neodrazuje od přivýdělku. Některé sociální dávky mají podmínky, příkladně dotyčný nesmí pracovat nebo má nějaký limit při jehož překročení ztrácí nárok na dávky. Negativní daň se však projeví s každým přivýdělkem, zvýšením čistého příjmu, tedy podporuje lidi, aby pracovali. *„Zdánlivě jednoduché schéma je ale spojeno s řadou zásadních problémů. Otázkou je například, jak stanovit onu hranici příjmů rozhodnou pro poskytování záporné daně, zda tak, aby jedincům umožňovala holé přežití, nebo zda má být stát v jejím poskytování štedřejší a v jaké míře, nebo zda má být podmínkou jeho poskytování pracovní činnost, nemajetnost, či zda je správné poskytovat je i těm, kteří ji nevyužívají žádoucím způsobem (alkoholismus, drogy).“* (Krebs, 2010, str. 129) Záporné daně se v sociální politice objevují výjimečně, ale jsou hojně diskutovány.

Minimální příjmové veličiny jsou zaměřeny na řešení již existující chudoby. *„Jde jednak o sociální konstrukty primárně vytvořené k jiným účelům nežli k řešení chudoby. Sem patří zejména minimální mzda (používaná ke stanovení hranic chudoby například ve Francii a Holandsku) a minimální starobní důchod. Jednak jde o konstrukty minimálního garantovaného příjmu občana, který je účelově k řešení chudoby zaměřen a v různých zemích různě označován, nejčastěji životní minimum (například SRN, Švédsko, Maďarsko, ČR), ale i jako sociální minimum, existenční minimum, veřejná sociální pomoc apod.“* (Krebs, 2010, str. 130) Vhodnějším způsobem řešením chudoby je životní minimum, neboť:

- Minimální mzda může, ale i nemusí chudobu řešit, může ji dokonce prohloubit. Minimální mzda byla zavedena na ochranu zaměstnanců, je to nejnižší možná mzda, kterou zaměstnavatel musí vyplatit. Její výše je stanovena tak, aby pokryla výdaje na základní minimální životní potřeby samotného pracovníka, nikoliv však jeho rodiny. Minimální mzda se snaží zabezpečit, aby příjmy neklesly pod sociálně akceptovatelnou úroveň a zároveň se snaží omezit nekalou soutěž výplatou příliš nízkých mezd. Nastavení výše minimální mzdy je komplikované

a ve své podstatě může vést k růstu chudoby tím, že zvýší nezaměstnanost. Taková situace může nastat, když minimální mzda bude moc vysoká a zaměstnavatelé budou v zájmu udržení mzdových nákladů mzdu snižovat nebo propouštět. V roce 2017 pobíralo minimální mzdu 3,6 % pracovníků, což je asi 132 tisíc lidí. (Otto, 2017) Její výše je momentálně na částce 12 200 korun, od nového roku, tj. leden 2019, její hodnota vzrostla na 13 700 korun.

- Životní minimum je pro řešení chudoby pravděpodobně nejvhodnější. Životní minimum je minimální společensky uznávaná hranice peněžních příjmů, která je potřebná na zajištění základních potřeb. Pokud čisté příjmy nedosahují dané hranice, jsou tyto příjmy za předpokladu splnění určitých podmínek, státem dorovnány ve formě dávek. Na rozdíl od minimální mzdy je životní minimum zaměřeno, jak na jednotlivce, tak na celou domácnost. Výše minima pro rok 2018 jsou následující:

Tabulka 1 - Životní minimum pro rok 2018 (Kč/měsíc)

pro jednotlivce	3 410
pro první osobu v domácnosti	3 140
pro druhou a další osobu v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem	2 830
pro nezaopatřené dítě ve věku	
do 6 let	1 740
6 až 15 let	2 140
15 až 26 let (nezaopatřené)	2 450

Zdroj: vlastní zpracování, data Ministerstvo práce a sociálních věcí

„V ČR plní funkci minimálního společensky garantovaného příjmu životní minimum. Životním minimem se rozumí takový souhrn statků a služeb, který umožní domácnosti (spotřební jednotce) určité velikosti a určitého složení uspokojovat základní životní potřeby v míře, která je v daném časovém období uznána společností za minimálně nezbytnou pro udržení přiměřené spotřeby a zapojení se do normálního života – i když na velice skromné úrovni.“ (Krebs, 2010, str. 131) Díky životnímu minimu jsou vymezeny hranice chudoby a z pohledu společnosti rozděluje obyvatelstvo na chudé a nechudé. Ale při řešení chudoby se nelze spoléhat jen na existenci životního minima, chudoba se musí

neustále řešit, mapovat, analyzovat a musí se nacházet i jiná řešení nejen dávky, ale i v rámci sociálních služeb a nestátního sektoru. Významnou roli v nestátním sektoru mohou hrát například církve, charity, nadace, občanská sdružení nebo obce.

2. Metodika praktické části

2.1. Identifikace rizika

Prvním krokem je identifikace rizika. Jde o zhodnocení, co riziko představuje, může to být například změna, činnost, událost, úkon apod. Každé riziko může mít jiné příčiny vzniku, jak je uvedeno v kapitole 2.5. Příčiny vzniku chudoby, a tím pádem musí být na každé riziko zvyšující nebo naopak snižujících chudobu nahlíženo zvlášť. Jednotlivě je analyzován dopad rizika na chudobu, koeficient míry pravděpodobnosti, a nakonec výpočet závažnosti daného rizika. Data uváděná v praktické části jsou čerpána z následujících zdrojů: Český statistický úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Eurostat, dále také Česká národní banka a World Economic Forum.

2.2. Dopady rizika na chudobu

Jedná se o stanovení hodnoty, jak může riziko chudobu ovlivnit, jaký na ní bude mít dopad. Koeficient následků pomáhá identifikovat dopady rizika na chudobu a má podobu intervalu 1 – 6.

Tabulka 2 - Dopady rizika na chudobu v intervalu <1,6>

Koeficient následků	Dopady rizika na chudobu
1	Riziko nemá žádný dopad na chudobu (dopad na 0-10 lidí)
2	Lehce ovlivňuje růst chudoby, lehký dopad (dopad na 11-100 lidí)
3	Riziko má mírný dopad na chudobu (dopad na 101-1000 lidí)
4	Negativně ovlivňuje růst chudoby, vážnější dopad (dopad na 1001-100 000 lidí)
5	Riziko je téměř nebezpečné pro společnost, velmi vážný dopad (dopad na 100 001-1 000 000 lidí)
6	Riziko je velmi nebezpečné a dopad na chudobu je obrovský (dopad na více než 1 000 000 lidí)

Zdroj: vlastní zpracování

2.3. Stanovení koeficientu míry pravděpodobnosti

U každého rizika se na základě relevantních údajů (pokud to dostatek údajů umožňuje) stanoví odpovídající koeficient míry pravděpodobnosti dle níže uvedené tabulky. Ten určí dané riziko pravděpodobnosti vzniku. Tuto pravděpodobnost je možné odvodit výpočtem – pravděpodobnost je poměr počet výskytu jevu ku počtu všech jevů.

V případě, že nedostatek údajů neumožní výpočet koeficientu míry pravděpodobnosti. V takových případech se pro výpočet rizika implicitně použije konstanta 3. Ta zajistí, že v případě vážnějšího dopadu na chudobu, se bude v závěrečném výpočtu rizika pohybovat v oblasti rizika a bude pak vždy nezbytné uvažovat o dalších možnostech minimalizace takového rizika.

Tabulka 3 - Koeficienty míry pravděpodobnosti vzniku

Koeficienty míry pravděpodobnosti vzniku	
1	Téměř nemožná
2	Výjimečně možná / nahodilá
3	Zřídka / nepravděpodobná
4	Běžně možná / pravděpodobná
5	Často možná / velmi pravděpodobná
6	Hraničící s jistotou / trvalá

Zdroj: vlastní zpracování

Popis jednotlivých hodnot koeficientu míry pravděpodobnosti:

Téměř nemožné – pravděpodobnost, že riziko nastane je cca 1:10 000 a méně

Výjimečně možné – pravděpodobnost, že riziko nastane je cca 1:1000 - 1:10 000

Zřídka – pravděpodobnost, že riziko nastane je cca 1:100 - 1:1000

Běžně možné – pravděpodobnost, že riziko nastane je cca 1:10 - 1:100

Často možné – pravděpodobnost, že riziko nastane je cca 1:3 - 1:10

Hraničící s jistotou – pravděpodobnost, že riziko nastane je cca 1:1 - 1:2

2.4. Výpočet rizika

Výpočet rizika se provádí pro všechna posuzovaná rizika zvyšující chudobu zvlášť. Výpočet rizika spočívá ve vynásobení hodnoty koeficientu dopadu rizika na chudobu koeficientem míry pravděpodobnosti pro dané posuzované riziko. Rozsah výsledných hodnot rizik se nachází v intervalu 1 - 36. Výsledná hodnota (součin rizika) se hodnotí dle následující tabulky:

Tabulka 4 - Výsledná míra rizika

Koeficienty součinu rizika (pro rizika zvyšující chudobu)	
1 - 5	Oblast všeobecně akceptovatelného rizika (riziko pravděpodobně neovlivní chudobu) / Akceptovatelné (příjemné) riziko mít povědomí o riziku
6 - 11	Oblast minimalizovaného rizika (riziko rapidně nezvyšuje chudobu, ale je nutnost na toto riziko brát zřetel) / Mírné riziko zvýšit pozornost a do budoucna uvažovat o tomto riziku jako možným zvyšovatelem chudoby
12 - 17	Oblast rizika (riziko zvyšuje chudobu, je nutné uvažovat o možnostech další minimalizaci rizika) / Nežádoucí riziko bezprostřední opatření
18 - 36	Neakceptovatelné riziko (riziko je nebezpečné, rapidně zvyšuje chudobu) / Nepříjemné riziko, velmi vysoké riziko, nutnost zásadních opatření

Zdroj: vlastní zpracování

3. Praktická část

Praktická část je zaměřená na zmapování a kvantifikování nejvýznamnějších rizik, které mohou zvyšovat příjmovou chudobu v České republice a mohou ohrozit budoucí sociální smír, kriminalitu, spotřebu, veřejné výdaje apod. Ke zmapování rizik je využita vlastní analýza, jak je uvedeno v kapitole 2. - Metodika praktické části. Obsahem analytické části jsou i návrhy na snížení nebo odstranění rizik zvyšujících chudobu. Zároveň jsou zde uvedena opatření pro sociální politiku, s využitím příležitostí ke snížení chudoby.

3.1. Rizika zvyšující chudobu v ČR

Následující rizika jsou zjištěna na základě rešerše literatury, odborných článků a internetových serverů. Posledních pět rizik je odvozeno z logického uvažování nikoliv však od určitých autorů. Rizika jsou obecná, a ne nutně zvyšují chudobu v ČR. Mohlo tomu tak být v minulosti, nebo naopak tomu tak může být v budoucnosti. V kapitole následující budou analyzována zajímavá nebo významná rizika. Rozbor se zabývá obdobím od roku 2017 do roku 2018 a to formou komentářů.

Zvýšení minimální mzdy – o minimální mzdě v souvislosti s hranicí chudoby píše například ČTK (2018). Ta se odkazuje zejména na Výzkumný ústav práce a sociálních věcí na jejich Bulletin o vývoji hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů ČR, dále se také odkazuje na Český statistický úřad. Hodnocení vlivu minimální mzdy na sociálně ekonomický vývoj ČR řeší skupina autorů, a to v rámci programu aplikovaného společenskovedního výzkumu a experimentálního vývoje „OMEGA“ (2013). Odkazuje na něj například Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Více početné rodiny – více dětí s sebou přináší i větší možnost ohrožení příjmovou chudobou. Toto téma je součástí 477. publikace Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí. Autory jsou Jana Vavrečková a Zdeněk Janata (2014), kteří na 75 stránkách shrnuli subjektivní vnímání životního minima, dostatečnosti příjmů, životní úrovně domácností a chudoby. Petr Mareš (1999) uvádí ve své knize za příčinu vzniku chudoby více dětí v rodině.

Rozvodovost – tímto rizikem se například zabývá Ludmila Boková (2011) ve své studii Rodiče, děti a jejich problémy. Rozvodovostí se také zabývá pojišťovna Allianz ve své demografické studii z roku 2014, na kterou odkazuje ČTK.

Změna výpočtu příjmové hranice chudoby – Martina Mysíková, vědecká pracovnice v Sociologickém ústavu AV ČR, kde se věnuje nerovnostem na trhu práce, příjmové diferenciaci a chudobě či subjektivním ukazatelům blahobytu, popisuje ve svém článku vydaném na serveru Vesmír.cz (2016), jak příjmová hranice chudoby může sama o sobě být rizikem zvyšující chudobu v ČR.

Růst cen nájmu a nemovitostí – kampaň Iniciativa pro dostupné bydlení (2017), shrnula ve svém základním prohlášení dopady růstu cen nájmu a nemovitostí. Podlé iniciativy po dostupné bydlení má růst cen nájmu a nemovitostí veliký dopad na životní situaci nízkopříjmových osob. Proto jde o riziko zvyšující chudobu v ČR.

Ekonomická krize – toto téma je v této době velmi diskutované. Existuje nespočet zdrojů a lidí zabývajících se touto problematikou. K nim patří například server EuroZprávy.cz (2018) nebo osobnosti jako profesor Petr Staněk či poslankyně Evropského parlamentu Kateřina Konečná (2018).

Stárnutí populace – kvalitativními faktory stárnutí populace ve vztahu k chudobě, se ve své práci zabývají Martina Šimková a Jitka Langhamrová (2017). Jejich článek vydal Český statistický úřad v časopise č. 1/2017. Také Výzkumný ústav práce a sociálních věcí vydal publikace zabývající se touto problematikou.

Onemocnění, smrt nebo ztráta zaměstnání živitele rodiny – Vojtěch Krebs (2010) a Petr Mareš (1999) toto zahrnují mimo jiné mezi příčin vzniku chudoby. Živitel je, pro rodinu z hlediska příjmů, velmi důležitý. Jakákoli okolnost, která by mu znemožnila rodinu živit, je pro rodinu veliké riziko.

Růst inflace – růst inflace má dopad na růst výdajů na konečnou spotřebu. O tom píše ve své publikaci skupina autorů: Markéta Horáková, Robert Jahoda, Pavel Kofroň, Tomáš Sirovátka, Ivana Šimíková. V ní píší o vývoji v důsledku krize, což je jedno z mnoha dalších rizik zvyšující chudobu. Publikace byla vydána VÚPSV v roce 2013.

Epidemie závažných onemocnění – z logiky věci víme, že v chudých zemích závažná onemocnění prohlubují chudobu a situaci jednoznačně zhoršují. Je to obecné riziko, které se v budoucnu nemusí ve velkém měřítku vyhnout ani České republice. Píší o něm PhDr.

Miroslav Barták, PhD., PhDr. Věra Exnerová, Andrea Volfová, A.B., MSc (2008) pro server Rozvojka.cz.

Dlouhodobá nezaměstnanost – touto problematikou se zabývá ve vztahu k chudobě Český statistický úřad, který vydává ve svém měsíčníku STATISTIKA&MY články věnující se dlouhodobé nezaměstnanosti. Například článek od Dalibora Holého (2017).

Valorizace důchodů – významnou roli hraje valorizace v ochraně před chudobou. Její špatné nastavení se stává rizikem zvyšující chudobu. O tom píše ve svém článku Jaroslav Vostatek: Zvyšování českých starobních důchodů: jak dál? (2016)

Diskriminace na trhu práce – o nerovnost žen a mužů se zajímá World Economic Forum, které každoročně vydává statistiky o tom, jak si v rovnosti žen a mužů stojí jednotlivé světové země. Robert Břešťan se o toto téma zabývá, píše pro server HlidacíPes.org a cituje například Jiřího Šatavu, českého analytika a výzkumníka think-thanku IDEA. (2018)

Změny u dávek na bydlení – podle lidovců dosáhne na základě nového plánu ministerstva práce na dávky méně lidí. Poslanec Jan Čizinský řekl, že by se kvůli novému plánu zvýšilo riziko chudoby až u čtvrt milionu domácností, zejména u rodin s dětmi a seniorů. Píší o tom novináři pod záštitou ČTK ve článku s názvem: Omezení dávek na bydlení ohrozí statisíce domácností, varují lidovci. Svolali mimořádnou schůzi. (2018)

Nízká míra vzdělání – Ing. Jana Trhlíková, v rámci Národního ústavu pro vzdělání, popisuje problémy předčasného ukončení vzdělání, jako je například vyšší míra ohrožení chudobou. A to vše v publikaci, která byla zpracována v rámci projektu VIP Kariéra II - Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy, mapující problematiku předčasných odchodů ze středních škol komplexně z různých úhlů pohledu. (2013)

Zadlužování – obecně chudobou se zabývá projekt Aktuálně.cz - Chudé Česko (2018), kde autoři uvádějí zadlužování českých domácností jako jedno z rizik zvyšujících chudobu. Problematickou se zabývají servery jako Czech Banking Credit Bureau a Hospodářské noviny.

Technologický pokrok – o čtvrté průmyslové revoluci neboli také o Průmyslu 4.0. píše a mluví mnoho ekonomů a politiků. Například Michal Berg, Ilona Švihlíková, Ivan Bartoš (Tůma, 2017) nebo také Lukáš Kovanda (2017), který na růstu produktivity dokazuje, že pojem Průmysl 4.0. je pouze reklamní záležitost.

Růst platů politiků – neustálý nárůst platů ústavních činitelů zvyšuje průměrnou mzdu. Jak již víme z teoretické části, z celkového příjmu se vypočítává hranice pro příjmovou chudobu – tedy při růstu platů politiků bude hranice výše a více lidí se ocitne pod hranicí příjmové chudoby.

Válečné konflikty – při ohlédnutí do minulosti, zejména na 1. a 2. světovou válku, je zřejmé, že válečné konflikty úzce souvisí s problémem chudoby. V těch nejvíce postižených zemích přijde o životy miliony lidí a zbytek žije v chudobě, jak materiální, tak příjmové. Proto mohou z mého pohledu být válečné konflikty považovány za riziko zvyšující chudobu, za mě v tom nejhorším možném měřítku.

Psychické problémy z práce – psychické problémy, které člověk získá z práce jsou v České republice druhou nejčastější příčinou pro udělování invalidních důchodů (Kropáčková, 2017). Člověk má najednou nižší příjem a jeho návrat do práce je na nějakou dobu nemožný. Takový jedinec se může ocitnout na hranici chudoby nebo rovnou pod hranicí příjmové chudoby.

Změna vládnoucí politické ideologie – každý režim s sebou přináší jiné životní podmínky. Česká republika, ještě jako Československo, zažila a pocítila jaké to je žít za komunismu. Za předpokladu, že by v ČR nastala opět změna režimu, je možné, že celkový přechod například zpět na komunistický režim, který nedává jedincům takovou volnost jako demokracie, by ovlivnil životní podmínky českých obyvatel. Tedy možná také chudobu.

Problém s migrací – migrace v malém měřítku nemůže mít veliký vliv na chudobu v dané zemi. Ovšem masivní příliv migrantů by mohl způsobit větší potíže. V případě, že si vyřídí potřebné dokumenty a nebudou mít práci, budou pobírat dávky, a tím zatíží celkový systém dané země. V případě, že práci naleznou je možné, že o práci připravili pracujícího občana, který se nyní ocitá bez práce a může se ocitnout pod hranicí chudoby. Bavíme se ovšem o migraci statisíců lidí.

3.2. Komentáře k vybraným rizikům

1. Zvýšení minimální mzdy

Jak již bylo uvedeno v teoretické části, míra rizika příjmové chudoby je konstruována tak, že hranicí je 60 % kvantil ekvivalizovaného celkového příjmu. To

znamená, jestliže vzroste minimální mzda, může dojít k zahrnutí nových osob pod hranici příjmové chudoby. Zdaleka to není jediný možný dopad na chudobu. Může nastat situace, kdy zaměstnavatelé začnou propouštět zaměstnance, kteří pobírají minimální mzdu, z důvodu udržení nižších mzdových nákladů. V tomto případě jde z mého pohledu o velmi závažné riziko. **Dopad rizika na chudobu dle subjektivního uvážení má hodnotu 4.**

Pravděpodobnost vzniku tohoto rizika nabývá hodnoty 6. Takto vysoká hodnota pravděpodobnosti vzniku rizika je opodstatněná. Od roku 2015 je pravidelně každý rok v lednu minimální mzda zvyšována, jak vidíme v tabulce č. 5. Také tento rok byla minimální mzda opět navýšena, a to o částku 1 150 korun českých.

Tabulka 5 - Minimální mzda v období 2015 - 2019

Rok	Minimální mzda v Kč za měsíc	V Kč za hodinu
2015	9 200	55,00
2016	9 900	58,70
2017	11 000	66,00
2018	12 200	73,20
2019	13 350	79,80

Zdroj: vlastní zpracování, data Ministerstvo práce a sociálních věcí

Tabulka 6 - Minimální mzda hrubá a čistá mzda a hranice příjmové chudoby v jednotlivých letech (v Kč/měsíc)

Rok	Hrubá minimální mzda	Čistá minimální mzda	Hranice příjmové chudoby
2015	9 200	8 188	10 220
2016	9 900	8 810	10 691
2017	11 000	9 640	11 195
2018	12 200	10 468	-

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ

V tabulce č. 6 můžeme vidět hodnoty minimální hrubé a čisté mzdy a hranici příjmové chudoby pro jednotlivce. Z nejnovějších zdrojů víme, že počet lidí, co pobírají

minimální mzdu neustále přibývá. A naopak počet lidí, kteří se nacházejí pod příjmovou hranicí chudoby neustále klesá. Nelze tedy jednoznačně říci, zda zvyšování minimální mzdy má v dlouhodobém měřítku dopad na chudobu negativní nebo pozitivní. V prvním případě zvýšení minimální mzdy zapříčiní, že se zvedne hranice příjmové chudoby. Tedy jinými slovy, že najednou bude spadat pod tuto hranici více lidí. Je to patrné z dat v tabulce. S nárůstem minimální mzdy a přepočtem na čistou mzdu, se každoročně zvedla i hranice příjmové chudoby. Vysvětlení na příkladu: osoba, která vydělávala v roce 2016 měsíčně 11 000 korun čistého, nespádala v témže roce do skupiny chudých lidí. V roce 2017, po zvýšení minimální mzdy na 11 000 korun a zvýšení hranice příjmové chudoby na 11 195 korun, se dotyčný ocitl pod touto hranicí a je tedy považován za chudého. Můžeme říct, že v roce 2017 mělo zvyšování minimální mzdy negativní dopad. Za rok 2018 nemáme data, ale dá se předpokládat, že dopad bude stejný jako za rok předchozí. Každoroční přírůstek příjmové hranice chudoby je nepřímě úměrný přírůstkům minimální mzdy, ta roste rychleji. Je tedy možné, že v budoucnu se minimální mzda dostane nad hranici příjmové chudoby a bude mít naopak pozitivní dopad na osoby jí pobírající. Momentálně za sledované období 2017-2018 je zvyšování minimální mzdy považováno za riziko zvyšující chudobu v ČR. Negativně ovlivňuje růst chudoby a má vážnější dopad. **Koeficient následků nabývá hodnoty 4.**

V návaznosti na závažnost rizika, je důležité ukázat, jak dopadlo toto riziko z hlediska vlastní analýzy. Celkové hodnocení je $4 \times 6 = 24$, tedy v intervalu nepřijatelného rizika. V tomto případě je důležité najít vhodná opatření pro zmírnění dopadů na chudobu v ČR.

Pokud se zaměříme pouze na růst minimální mzdy, jak je popsáno výše, dopad to bude mít na skupinu pracujících. V momentě, kdy poroste rychleji průměrná mzda než mzda minimální, bude to mít dopad na důchodce a sociálně slabší. Tento dopad bude negativního rázu v případě, že se neprovede potřebná valorizace důchodů a sociálních transferů. Tedy riziko minimální mzdy jako takové neohrožuje pouze jednu skupinu, nýbrž hned několik naráz.

2. Rozvodovost

Tabulka 7 - Rozvedené osoby za rok 2016, 2017 a 3. čtvrtletí 2018

	2016	2017	3. čtvrtletí 2018
Počet obyvatel k 31. 12. (v tis. osob)	10 579	10 610	10 637
Rozvody	24 996	25 755	17 500
Podíl rozvedených manželství s nezletilými dětmi (v %)	58,9	59,0	60 %

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ

Rozvodovost v České republice v posledních letech klesá. Na přelomu tisíciletí bylo v průměru 30 tisíc rozvodů. V roce 2016 se rozpadlo nejméně svazků za posledních 15 let, a to pouhých 24 990, jak vidíme v tabulce č. 7. Rok na to však rozvodovost o něco málo stoupla, ale v dlouhodobém měřítku je stále klesající. Data ke konci září roku 2018 ukazují pokles rozvedených osob meziročně o 1,0 méně. Ale růst podílu rozvedených manželství s nezletilými dětmi. Z toho vyplývá **pravděpodobnost zvýšení rozvodovosti, která je na hodnotě 2**, tedy výjimečně možná pravděpodobnost.

Velký problém spočívá v tom, že v posledních letech roste podíl rozvedených s nezletilými dětmi. V roce 2017 podíl dosahuje 59 %. A jak již víme, nejvíce ohroženým typem domácnosti příjmovou chudobou jsou právě jedinci s dětmi, zejména pak matky samoživitelky, za stejný rok až 31,4 % ze všech typů domácností. Při rozvodu rodiny, kde jsou nezaopatřené děti, se většinou případů děti dávají do péče matce. Z matek se ve většině případů stávají samoživitelky a zároveň nejvíce ohrožená skupina příjmovou chudobou. Z toho pohledu **dopad rizika na chudobu nabývá hodnoty 4**. Rozvodovost negativně ovlivňuje chudobu, má tedy vážnější dopad.

Dalším problémem v oblasti rozvodů je ve vlivu i na budoucí příjmy v důchodu. Jednotlivci nad 65 let, tedy lidé v důchodu žijící sami, jsou druhou nejvíce ohroženou skupinou příjmovou chudobou. „Ženy mohou mít kvůli rozpadu manželství až o sedm procent nižší příjem v penzi, než kdyby zůstaly s partnerem. Naopak rozvedení muži si ve stáří polepší, když se nemusejí dělit o domácnost s manželkou.“ (Benešová, 2018). Právě

ženy se většinou během manželství starají o domácnost a výchovu dětí, tím pádem méně budují svoji kariéru a zpravidla vydělávají na pracovním trhu méně než muži. A zejména kvůli dětem platí odvody kratší dobu.

Celkové hodnocení rizika na základě jednoduchého výpočtu $4 \times 2 = 8$ spadá do oblasti minimalizovaného rizika. Je hodnoceno jako mírné riziko.

3. Ekonomická krize

Toto téma nebylo v roce 2017 tak diskutované, jako v roce následujícím, kdy uběhlo 10 let od poslední ekonomické krize. Ekonomové a další odborníci se shodují, že ekonomická krize může nastat v následujících letech, a právě tento rok 2019 je považován za zlomový. Ekonomika ve sledovaném období 2017-2018 zažívala skvělé časy. Od roku 2009 bez ustání roste – vyjma roků 2012 a 2013 kdy ekonomika zaznamenala mírný propad. Takto dlouhý a vytrvalý růst nikdo nepamatuje a je jen otázka času, kdy se ekonomika přehřeje a spadne do recese.

Existují optimistické pohledy. Například bývalý guvernér ČNB Miroslav Singer prohlásil, že česká ekonomika bude bez problémů fungovat několik následujících let. Tomuto názoru však oponuje profesor Staněk, kteří říká: *„Jestliže budeme stále tvrdit, že je to skvělé, tak se ptám, jak dlouho může vydržet růst založený pouze na růstu zadluženosti populace a ekonomických subjektů.“* Dále také oponuje optimistickému pohledu Singera, na základě krize v jihovýchodní Asii, která vypukla roku 1996. Do té doby všichni vyjadřovali nadšení a optimismus, jaký to bude investiční boom. Během 14 dnů se však všechno sesypalo a přišel totální kolaps. *„Čím více budou mluvit o procházce růžovým sadem, tím blíže – s tím počítejte – jsme krizi.“* (Hroník, 2018)

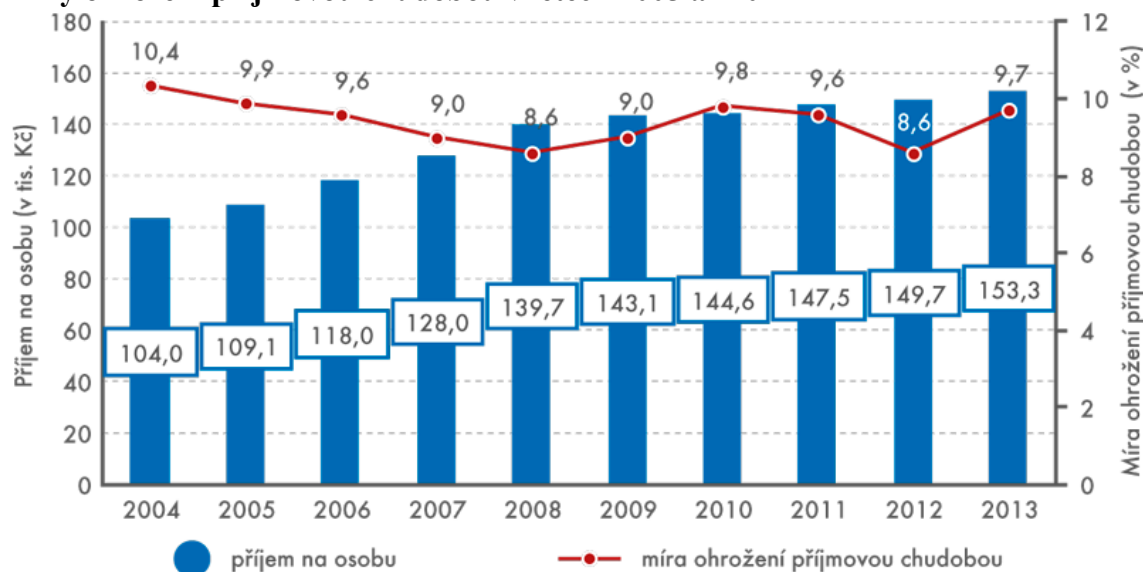
Z názorů odborníků je jasné, že ekonomická krize přijde, jen záleží, zda to bude za dva měsíce či za dva roky. I uznávaný německý ekonom Daniel Stelter a jeho američtí kolegové tvrdí, že nová ekonomická krize je prakticky za rohem. Problém je ale v tom, že si ji neuvědomujeme a nevidíme náznaky, které k ní vedou. Stelter se proto rozhodl v ekonomickém magazínu Wirtschafts Woche popsat důvody. Tyto důvody naznačují příchod hlubokého finančního propadu, který nás čeká už za několik měsíců. (Eurozprávy.cz, 2018) **Pravděpodobnost vzniku toho rizika je velmi pravděpodobná**

až hraničící s jistotou, tedy na hodnotě 5. Potvrzuje to i základní model hospodářského cyklu.

Když se podíváme na dopady světové finanční a hospodářské krize na ekonomiku ČR po roce 2008, zjistíme, že česká ekonomika vyšla z krize relativně dobře. Pokles výdajů na konečnou spotřebu domácností a investic nebyl v takové míře jako v EU. Spotřeba vládního sektoru se v roce 2009 dokázala zvýšit dynamikou, která byla jednou z nejvyšších ze zemí OECD. V kontextu se zvyšováním příjmové chudoby v ČR je důležité si povšimnout, jaký dopad měla krize na trh práce.

Trh práce ztratil 1,2 % osob na celkové zaměstnanosti. To bylo nejméně v celé evropské unii. Větší pokles zaznamenal zpracovatelský průmysl, kde pracuje nejvíce mužů-živitelů rodin. Tam klesla zaměstnanost dokonce o 5,9 %. Zisky z podnikání domácností v roce 2008 prudce rostly druhou nejrychlejší dynamikou dekády. V roce 2009 však přišel propad, který byl rekordní. (Dubská, 2011)

Graf 3 - Vývoj čistých ročních příjmů na osobu (v tis. Kč) v letech 2004 až 2013 a míry ohrožení příjmovou chudobou v letech 2005 až 2014*

*1) Pozn.: Referenční rok příjmů, míra ohrožení příjmovou chudobou +1.

Zdroj: ŠUSTOVÁ, Šárka. STATISTIKA&MY.

Z grafu je patrné, že krize z roku 2008 ovlivnila míru ohrožení příjmovou chudobou. Do tohoto roku míra ohrožení dlouhodobě klesala, poté začala růst. A to dokonce rychlejším tempem, než doposud klesala. Je tedy jednoznačné, že ekonomická nebo finanční krize ovlivní negativně chudobu v ČR. Za naše sledované roky 2017 a 2018

žádná krize nevypukla, a proto se její dopad v tomto období by byl hodnocen jako nulový. Ovšem obecný **dopad na chudobu toto riziko má na hodnotě 3**. V těchto letech jde o velmi diskutované téma a vzhledem k předpokladům odborníků by se do blízké budoucnosti měly začít vymýšlet opatření na zmírnění dopadů případné krize. Celkový dopad rizika spadá do oblasti nežádoucího rizika.

4. Stárnutí populace

Stárnutí populace je jev, se kterým se potýkají ve větší či menší míře všechny země světa a v současnosti se stává celosvětovým problémem. V České republice v roce 1989 bylo téměř 2krát více dětí než starců. Tento poměr se ale ve druhé polovině 21. století otočí a v ČR bude žít 2,5krát více seniorů než dětí. Tento výsledek je určen na základě demografických prognóz. Tedy **pravděpodobnost stárnutí populace má hodnotu 6**. Tento jev se děje i právě teď stejně tak i za sledované období 2017 – 2018.

Tabulka 8 - Počet obyvatel 65 a více let za roky 2007 a 2017

	2007	2017
Počet obyvatel k 31.12. (v tis.)	10 318	10 610
ve věku 65 a více let (v tis.)	1 513	2 040

Zdroj: vlastní zpracování, zdroje ČSÚ

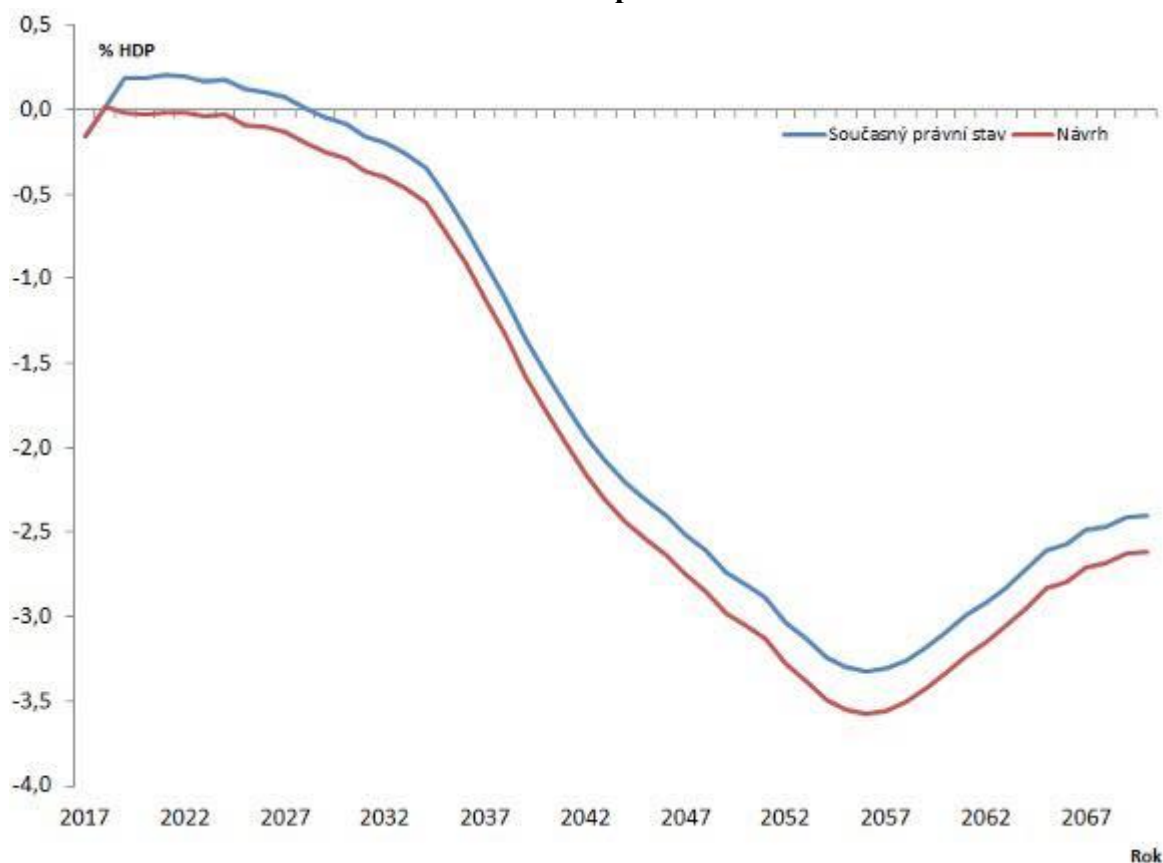
Jak můžeme vidět v tabulce č. 8, počet důchodců se za 10 let zvýšil o více jak půl milionu. A podle demografických prognóz se bude jejich počet neustále zvyšovat. A naopak počet dětí snižovat. Bude se tedy zvětšovat jedna ze skupin nejvíce ohrožená příjmovou chudobou. Otázkou je, co způsobuje jejich chudobu? Jsou to pravděpodobně v největší míře nízké důchody.

V České republice máme průběžný penzijní systém, to znamená, že ekonomicky aktivní jedinci vydělávají na důchody spoluobčanů v důchodovém věku. Z hrubé mzdy totiž odvádí důchodové pojištění. Do roku 2016, včetně, se důchodový účet nacházel v deficitu, který se blížil 50 miliardám korun. V letech 2017-2018 se dostal do přebytku,

ale po roce 2030 se má dle MPSV roční schodek vyšplhat až k částce 200 miliard korun. Česko má do budoucna velký problém týkající se neudržitelných důchodů. Výrazně totiž přibude důchodců. A naopak ubude lidí, kteří pracují, podnikají, a odvádějí důchodové pojištění. „*Takové deficity ale není možné po tak dlouhou dobu financovat na dluh. A proto nemůžeme stárnutí populace pouze „přečkat“. Je nutné se mu přizpůsobit,*” říká Jiří Šatava. (2018)

Dopad rizika na chudobu, na základě výše zmíněného, **bude nabývat koeficientu následku 5**. Tedy celkové riziko bude v intervalu 18-36, což se rovná neakceptovatelnému riziku.

Graf 4 - Růst deficitu důchodového účtu v příštích desítkách let

Zdroj: MPSV

5. Dlouhodobá nezaměstnanost

Dlouhodobá nezaměstnanost může mít velký vliv na zvyšování chudoby. V případě České republiky jde však o příležitost. Podíl osob dlouhodobě nezaměstnaných, tedy nezaměstnaných déle než rok, klesá. Jak můžeme vidět v tabulce,

která porovnává 2. čtvrtletí v roce 2017 a 2018. Pokles za jeden rok je obrovský. Velmi zajímavý je také vysoký pokles dlouhodobě nezaměstnaných žen. ČR má nejnižší nezaměstnanost v EU v podílu osob nezaměstnaných 1 rok a déle je pod průměrem EU 28.

Tabulka 9 - Podíl osob nezaměstnaných 1 rok a déle na celkovém počtu nezaměstnaných ve věku 15–64 let (v %)

	2. čtvrtletí 2017			2. čtvrtletí 2018			Rozdíl v p. b. 2. Q 2018 - 2. Q 2017		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
EU 28	46,1	46,6	45,5	44,8	44,8	44,9	-1,3	-1,8	-0,6
ČR	37,5	39,6	35,8	30,1	33,5	27,4	-7,4	-6,1	-8,4

Zdroj: vlastní zpracování, data Eurostat

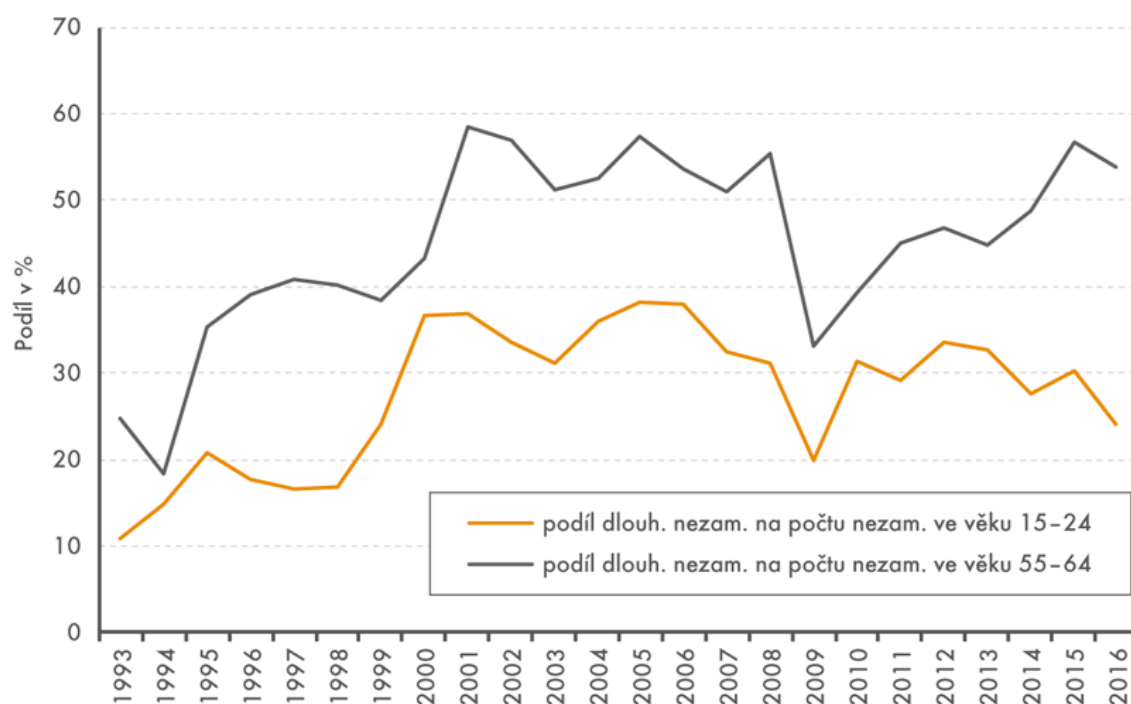
Dlouhodobá nezaměstnanost je spolu s předlužením, nemožností získat běžné bydlení a nižší minimální mzdou než dávky, největším problémem chudých lidí v Česku. Dlouhodobě nezaměstnaných, na konci září 2018, evidovali úřady práce po celém Česku 67 093 lidí nezaměstnaných déle než 12 měsíců, o rok dříve to bylo 106 579 lidí a dva roky dříve 154 273 lidí. Vidíme, že podíl nezaměstnaných osob každý rok klesá. Snižující se dlouhodobá nezaměstnanost je tedy příležitostí, nikoliv rizikem zvyšujícím chudobu v České republice. **Dopad na chudobu nabývá záporné hodnoty -4** – dlouhodobá nezaměstnanost se snižuje každoročně o desetitisíce osob. **Pravděpodobnost vzniku této příležitosti můžeme, na základě dat za minulé roky, ohodnotit koeficientem 4.** Celkové hodnocení nabývá tedy záporné hodnoty a nespadá do žádné z oblastí rizik. Celková hodnota -16 vyjadřuje, jak moc protektivní faktor je dlouhodobá nezaměstnanost.

Úřady práce se snaží o co největší zaměstnanost lidí. V době poklesu míry nezaměstnanosti a růstu počtu pracovních míst opouštějí evidenci úřadů práce zejména ti nezaměstnaní, z nichž se ještě nestali nezaměstnatelní, řekl analytik společnosti Cyrrus Lukáš Kovanda (2017). Problém je však stále u lidí nezaměstnaných déle než 12 měsíců. Po delší době bez práce lidé ztrácejí pracovní návyky, ale i důvěru ve své schopnosti. Dostávají se k výdělkům v šedé ekonomice a uchylují se ke kriminální činnosti. Nastoupit

do práce se jim nevyplatí, vzhledem k velikosti dávek. Tuto situaci by mohla vyřešit vyšší minimální mzda. Nepracující by mohla motivovat se na pracovní trh vrátit.

Podle valné většiny ekonomů však mezi dlouhodobě nezaměstnanými jsou především lidé, kteří pracovat nechtějí nebo mají zdravotní potíže a pracovat nemohou. Podle Pavla Sobíška (2017), hlavního ekonoma UnitCredit, je snížení počtu dlouhodobě nezaměstnaných velkým úspěchem. Uvedl: „Domnívám se ale, že k němu přispělo zejména omezení přílivu lidí do skupiny dlouhodobě nezaměstnaných, dané lepšími možnostmi najít nové místo při ztrátě původního.“ Dále také pokles může být z důvodu, odchodu takových lidí do penze, tedy opustí skupinu dlouhodobě nezaměstnaných.

Graf 5 - Podíl dlouhodobě nezaměstnaných na počtu nezaměstnaných ve vybraných věkových skupinách, 1993–2016

Zdroj: Český statistický úřad

Jak je vidět z grafu větší podíl dlouhodobě nezaměstnaných je ve věku 55-64. Tedy jejich odchod do penze snižuje celkový počet lidí bez práce déle než jeden rok.

6. Diskriminace na trhu práce

Rozdíly v odměňování žen a mužů na trhu práce je dlouhotrvající problém. EU se ho snaží řešit, ale i přes různá nařízení a zákony jsou stále ženy ty, které vydělávají méně a mají méně možností uplatnit se na trhu práce. Ministryně práce Jana Maláčová uvedla: „Rozdíl v odměňování žen a mužů je 22 procent a je druhý nejvyšší v celé Evropské unii. Při přepočítání na peníze u průměrné mzdy, a to je velmi alarmující, u průměrné mzdy činí rozdíl kolem 7000 korun. Ročně je to přes 80.000 korun,“ podle ní je spravedlivé odměňování mužů a žen důležitá ekonomická otázka. (ČTK, 2018)

Příčiny rozdílů v odměňování žen a mužů jsou složité a častokrát i vzájemně provázané. Jsou to například: nevyváženost mezi pracovním a osobním životem, zažité stereotypy nebo segregace na trhu práce či přímá diskriminace. Všechny tyto příčiny ovlivňují mzdu ženy. Dopad v celoživotním měřítku to má takový, že ženy mají nižší penzi a jsou více ohroženy rizikem chudoby zejména ve stáří a v případech, že jsou rozvedené. Dokud žijí manželé spolu nehrozí chudoba tak často. Po smrti jednoho, díky vdovským a vdoveckým důchodům také ne. Ženy se obecně dožívají vyššího věku a získávají tak vdovský důchod, který riziko chudoby snižuje.

Dopad na rovnost má to, že ženy pracují v hůře odměňovaných oborech, jako jsou sociální pracovníce nebo školství. Dále na to má vliv i jejich odchod na několikaletou mateřskou a péče o děti. Své kolegy muže už po příchodu zpět do práce penězně nedokážou dohnat. Dle ČSÚ (2019) je v posledních letech více vysokoškolsky vzdělaných mladých žen než mladých mužů. Asi o 13 %. Ale stále mají ženy o 22 % menší platy.

Tabulka 10 - Světové hodnocení rovnosti žen a mužů – ČR za vybrané roky

	2009	2016	2017	2018
Umístění ČR	74.	77.	88.	82.
Z počtu zemí	134	144	144	149

Zdroj: vlastní zpracování, data World Economic Forum

Z hlediska světového hodnocení rovnosti žen a mužů, se Česká republika stále propadá na horší příčky. Propad v letech 2016 a 2017 je o 11 míst ze stejného počtu sledovaných zemí. Za rok 2018 jsem se umístili na 82. místě. Stále jsem ve druhé polovině

žebříčku a v Česku se i nadále nedaří zajistit rovné podmínky pro muže a ženy. Zástupci organizací Social Watch a Česká ženská lobby uvedli, že přetrvává malé zastoupení žen v politické sféře, v průměru pětínový rozdíl v odměňování a také nízká zaměstnanost žen s malými dětmi. Podle nich stále hrozí, že by se podmínky pro ženy mohly ještě zhoršit, uvádí to server info.cz (2018). **Pravděpodobnost vzniku toho rizika je tedy na čísle 5**, je vysoká i přes to, že za rok 2018 vidíme mírné zlepšení, v celosvětovém žebříčku se na základě předpovědí může stav ještě zhoršit.

Ženy jsou diskriminovány na trhu práce, nejvíce skupina matek s malými dětmi. Alarmující je číslo počtu pracujících žen s dětmi do 6 let. Těch je pouhých 44 %. Obecně rodiny s malými dětmi jsou jednou z nejohroženějších skupin, pokud jde o riziko pádu pod příjmovou hranici chudoby. Je to z důvodu, že v rodině je pouze jeden pracující.

Tabulka 11 - Nezaměstnanost žen za vybrané roky podle věkových skupin (v %)

Věk/ Rok	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017
15-19	15,6	17,6	10,2	6,2	4,3	3,5	2,9
20-24	15,0	36,4	26,2	23,2	16,3	11,6	8,4
25-29	18,3	36,8	32,7	24,9	17,2	17,4	10,1
30-34	14,3	35,1	33,1	28,5	17,9	14,2	11,0
35-39	11,7	26,2	26,8	26,0	22,5	12,9	13,9
40-44	12,7	26,7	24,4	22,2	19,1	15,1	11,1
45-49	10,6	30,8	23,3	19,0	13,2	10,2	8,0
50-54	6,3	24,9	31,2	23,1	14,9	11,9	9,0
55+	5,4	8,4	15,5	19,9	17,2	14,1	11,3

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ

Tabulka zobrazuje nezaměstnanost žen za různé roky od roku 1995. Je patrné, že u žen ve věkovém rozmezí 20-24, 25-29 a 30-34 a v roce 2017 i ve věkovém rozmezí 35-39, je míra nezaměstnanosti vyšší než u žen v ostatních věkových kategoriích. Je zde souvislost s obdobím, ve kterém je žena spojována s rolí matky malých dětí. V dlouhodobé měřítku nezaměstnanost i v těchto kategoriích je klesající. Za rok 2018 nemáme data, ale vzhledem k tomu, že obecně nezaměstnanost v ČR klesla, klesla

pravděpodobně i nezaměstnanost žen. Stále je ovšem diskriminace žen na trhu práce vysoká a čísla nezaměstnanosti žen jsou v období, kdy mají děti nepřijatelná. **Dopad** diskriminace na trhu práce, jakožto riziko zvyšující chudobu, **je za sledované období na hodnotě 3** vzhledem ke klesajícímu trendu, tedy hodnoceno jako mírný dopad. Toto riziko spadá do oblasti nežádoucího rizika.

Nízká zaměstnanost žen s malými dětmi je z důvodu malé nabídky polovičních úvazků. V EU je v průměru 32 % částečných úvazků, v České republice pouze 9 %. „Ženy s malými dětmi od práce odrazuje kombinace různých faktorů. Jednak malá nabídka částečných úvazků, ale i poměr potenciálního výdělku k fixním nákladům na dopravu do zaměstnání či stravné. V konečném důsledku vyjde lépe zůstat doma s tím, že manžel využije daňové slevy na nepracující manželku,“ říká analytik Jiří Šatava. (Břešťan, 2018)

7. Nízká míra vzdělání

Nízká míra vzdělání se v tomto případě rozumí, jako osoby pouze se základním vzděláním. Je to jedno z nejčastějších rizik způsobujících chudobu. „Předčasné ukončení školní docházky zvyšuje riziko chudoby a sociálního vyloučení. Česká republika je poněkud výjimečná, mladé ženy jsou více vystaveny předčasnému ukončení školní docházky.“ (Meulders, Fagan, Urwin, Melling, 2006) V květnu roku 2018 ukázal Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu (IDEA) studii lidí se základním vzděláním. Výsledkem bylo zjištění, že v České republice přibývá mladých lidí pouze se základním vzděláním a do práce se nehrnou. „Na českém trhu máme nedostatek pracovních sil, proto je zvláštní, že tu máme skupiny osob, které se nedokážou uchytit na pracovním trhu. Jednou z nich jsou lidi s nízkou kvalifikací, tedy tací, kteří mají základní nebo neukončené střední vzdělání. Proto jsme chtěli tuto skupinu zmapovat,“ vysvětlila Klára Kalíšková z IDEA. (Endrštová, 2018)

Tabulka 12 - Vzdělání obyvatelstva České republiky ve věku 15 a více let podle výsledků "Výběrového šetření pracovních sil"

	1997	2007	2017
Celkem (v tis.)	8 487,0	8 845,0	8 929,2
základní vzdělání a bez vzdělání (v tis.)	2 090,2	1 687,2	1 217,4

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ

Z tabulky vidíme, že počet lidí pouze se základním vzděláním klesá. Pravděpodobnost toho, že začne růst je nepravděpodobná až nahodilá i pro rok 2018, za který nemáme k dispozici data. **Růst rizika nízké míry vzdělání nabývá hodnoty 2** – výjimečně možná. V ČR se zejména jedná o starší osoby, proto se počet nízkovzdělaných lidí snižuje, je to hlavně díky jejich odchodu do důchodu. Problém může nastat, hlavně kvůli tomu, že přibývá mladých lidí, kteří i nyní nedodělají školu. „Mezi mladými, kterým je 20 až 24 let, má deset procent z nich základní vzdělání, před šesti lety to přitom bylo jen osm procent. Uvědomují si, že situace na trhu práce je příznivá a že když odejdou ze školy, mají velkou šanci najít si zaměstnání. Trend snižujícího se počtu osob se základním vzděláním se tedy může časem obrátit,“ varuje Kalíšková z Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu. (Endrštová, 2018)

Podle výzkumu Median, je asi 20 % mladých lidí v ČR ohroženo chudobou. Může za to rodinné zázemí, finanční situace rodiny ale i vzorce chování rodičů. Výzkum došel ke stejným závěrům jako IDEA, a to že významnou roli hraje vzdělání. Až 40 % mladých lidí se základním vzděláním se potýká s problémem chudoby. (ANR, 2018) Vzhledem k tomu se dá **dopad rizika na chudobu ohodnotit mírou 5**. Výsledná hodnota rizika spadá do oblasti mírného rizika.

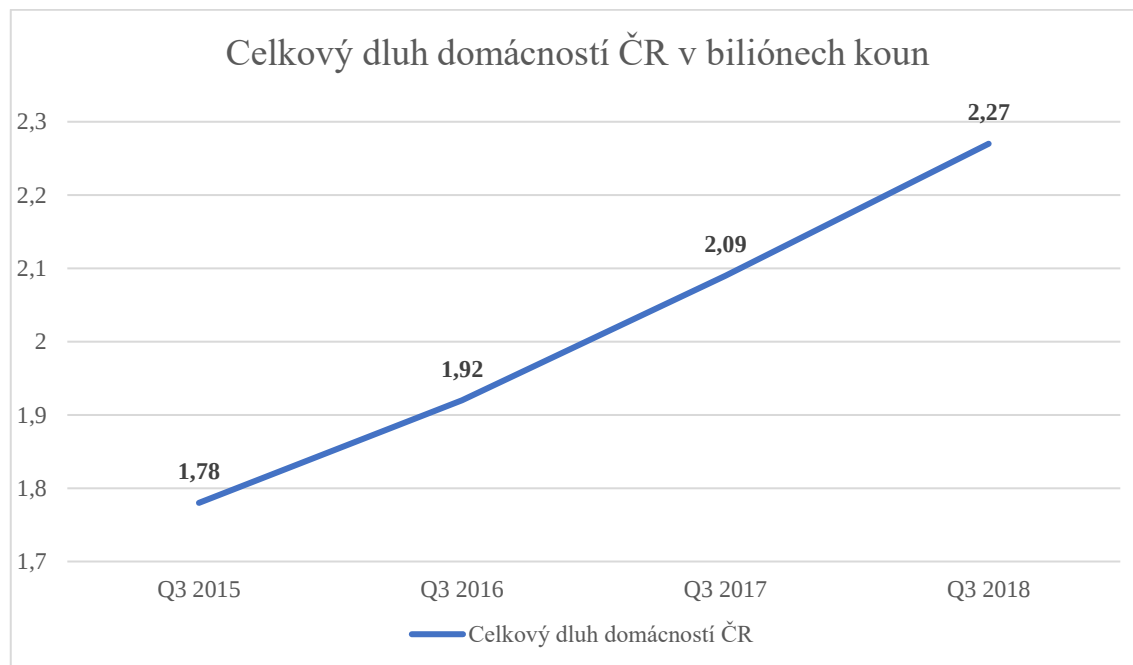
8. Zadlužování

Ke konci třetího čtvrtletí roku 2018 dluží čeští obyvatelé celkově 2,27 bilionu korun. Meziročně vznikl nárůst o 174,8 miliard korun, tedy o 8,4 %. Naopak začal klesat objem nespláceného dluhu o 3,3 miliardy na 36,6 miliardy korun. Meziročně se tedy snížil o 8,3 procenta. Vyplývá to ze statistik Bankovního a Nebankovního registru klientských informací. Nejvíce zadlužený kraj dle částky na obyvatele je Praha – 306 tisíc korun na jednoho Pražana. 87 % tvoří tzv. dlouhodobé dluhy, což jsou například hypotéky nebo stavební spoření. Za poslední rok tento dluh pouze v Praze vzrostl o 11 %. „Praha je se Středočeským krajem motorem růstu trhu s úvěry na bydlení v Česku. Dohromady tvoří tyto dva kraje 35 procent trhu a na přírůstku objemu dlouhodobého dluhu se podílejí dokonce dvěma pětinaми,“ uvedla výkonná ředitelka Bankovního registru Lenka Novotná. (ČTK, 2018)

Z grafu číslo 6, ve kterém jsou uvedeny hodnoty celkového dluhu vždy ke konci třetího čtvrtletí, je vidět obrovský každoroční nárůst dluhu českých domácností. Hodnota

za rok 2018 je alarmující a je pravděpodobné, že zadlužení bude i nadále růst. Tedy **pravděpodobnost vzniku tohoto rizika zvyšující chudobu nabývá hodnoty 6.**

Graf 6 - Celkový dluh českých domácností v biliónech korun

Zdroj: vlastní zpracování, data BRKI, NRKI

Velikost dluhu a jeho neustálý růst je kolosálním problémem českých domácností. Problémem však nejsou pouze dlouhodobé dluhy, nýbrž i krátkodobé, které postihují mnohem více osob. Krátkodobé dluhy jsou takové, které nejsou určeny na bydlení, ale na spotřebu. Jak vidíme v tabulce č. 13 celkové zadlužení domácností na spotřebu za posledních 5 let je také rostoucí.

Tabulka 13 - Celkové zadlužení domácností (v mil.)

Období	Na spotřebu	Na bydlení	Ostatní
31.12.2018	298389,9	1250343,2	164097,1
31.12 2017	284858,5	1153144,5	159931,4
31.12.2016	275962,2	1059589,3	155547,3
31.12.2015	262927,7	977995,1	150602,9
31.12.2014	263572,6	906112,9	145545,3

Zdroj: vlastní zpracování, data ČNB

Celkové zadlužení se sice každým rokem zvyšuje o desítky procent, ale naopak klesá počet lidí, kteří nezvládají splácet své dluhy. Na konci září roku 2018 počet lidí, kteří nezvládali splácet své závazky činil 22 252. Je to pokles o 16,7 % oproti třetímu čtvrtletí roku minulého. Počet osob, kteří nedokážou splácet své krátkodobé dluhy, tedy na spotřebu, činí 270 429 s meziročním poklesem o 9,7 %. Výrazný pokles počtu lidí nesplácejících své úvěry na bydlení lze pozorovat delší dobu, naopak pokles lidí nesplácejících své úvěry na spotřebu není tak markantní. *"V minulých letech jsme byli zvyklí pouze na mírný pokles počtu lidí, kteří měli problémy se splácením svých spotřebitelských dluhů. Například ještě před dvěma lety jejich počet dokonce i přes příznivou ekonomickou situaci rostl,"* uvedl Jiří Rajl výkonný ředitel Nebankovního registru. (ČTK, 2018)

Zatímco počet lidí, kteří jsou ohroženi dluhem klesá, průměrná částka, kterou lidé dluží v momentě kdy se dostanou do problému se splácením, roste. Samozřejmě schopnost splácet dluhy se liší u různých věkových kategorií. Nejlepší schopnost splácet své dluhy mají lidé ve věku od 35 do 54 let. Nejohroženější skupinou se stávají mladí lidé do 24 let a také důchodci.

Z těchto okolností vyplývá, že zadlužování českých domácností negativně ovlivňuje růst chudoby, **má tedy vážnější dopad (koeficient následků = 4)**. Výsledná hodnota se nachází v intervalu neakceptovatelného rizika. Bylo by vhodné najít opatření k tomu riziku a snížit tak jeho dopad na minimum.

9. Technologický pokrok

O čtvrté průmyslové revoluci neboli také o Průmyslu 4.0. mluví ekonomové, odborníci či politici, píše o ní novináři i komentátoři. Každý z těchto lidí má ovšem trochu jiný pohled na to, co tato průmyslová revoluce znamená, zdali vůbec probíhá a co sebou nese za pozitiva či rizika.

„Oproti běžným představám nejde o samotnou automatizaci a robotizaci výroby – ta už v mnoha odvětvích nastala. Opravdová čtyřka znamená masivní zapojení senzorů pro sběr velkých dat, výpočetní síly pro jejich zpracování, prvky umělé inteligence, případně automatické aktivní spolupráce mezi systémy.“ Takto popisuje technologický pokrok dnešní doby Michal Berg internetový podnikatel a místopředseda Zelených. Dále

také zmiňuje, že bez těchto technologií by nebyl do budoucna možný kompletní přechod na obnovitelné zdroje. Což je velmi diskutované téma dnešní společnosti. O případném úbytku pracovních míst na trhu práce se podle Berga dá zatím pouze diskutovat, ale jisté je, že bude nutná změna vzdělání. (Tůma, 2017)

Ekonomka Ilona Švihlíková se k tématu čtvrté průmyslové revoluce vyjadřuje takto: „*Myslím, že obsah výrazu čtvrtá průmyslová revoluce (často se u nás používá německá verze průmysl 4.0) se zbytečně zužuje na to, že v továrnách bude větší automatizace. Neuvědomujeme si šíři změny a její dopady na celou společnost, na její fungování.*“ Vytyčuje pozitiva jako například zlepšení efektivity a ulehčení práce, ale i rizika jako například ztráty pracovních míst, ale i hrozbu dalšího rozšíření pracující chudoby. Podobný názor na to, jaký bude mít průmyslová revoluce dopad na trh práce má předseda strany Pirátů Ivan Bartoš. Říká: „*Čtvrtá průmyslová revoluce také mění požadavky na trh pracovní síly. Celá řada profesí je a bude nahrazována automatickými systémy. Například místo milionů řidičů budou zapotřebí jen dispečeri koordinující pohyb autonomních vozidel. Zvládnutí tohoto vývoje vyžaduje výrazné posílení role vzdělávání a školství.*“ (Tůma, 2017)

Odlišný až mírně kontroverzní pohled na toto téma má Lukáš Kovanda, hlavní ekonom společnosti Cyrrus. Tvrdí, že čtvrtá průmyslová revoluce je pouze prázdný marketingový pojem a stát propagací takových pojmů vytváří záminku pro další přerozdělování, dotace, nebo dokonce zřizování nových úřadů. „*Nicméně, svoji šanci díky Průmyslu 4.0 větrí i velké podniky a korporace. Vždyť si budou moci sáhnout na část veřejných peněz, které stát nově přerozdělí ve jménu „ochrany zaměstnanců před dopadem automatizace a robotizace“, na různá poříderní přeškolení či zaškolování. Kdo to celé zatáhne, je jasné. Řadový občan. Daňový poplatník. Třeba pekař, co rozváží housky po kraji. Dálnice, výdobytek druhé průmyslové revoluce, by mu podnikání usnadnila, ale ještě ji tam nepostavili. Pekař se kodrcá po rozbitých silničkách. Potentáti bájí o čtvrté revoluci, když jsme přitom ještě nesplatili své dluhy ani revoluci druhé. Smutné.*“ (Tůma, 2017)

Ve svém článku Kovanda (2017) uvádí, že pokud by průmyslová revoluce opravdu probíhala, musela by se v první řadě pozorovat zrychlená rostoucí produktivita. A to alespoň taková, jaká probíhala na přelomu tisíciletí s probíhající třetí průmyslovou revolucí. Čísla však nic takového neukazují. Naopak produktivita v Eurozóně roste od

roku 2015 až 18krát pomaleji než za období 1950-1975. Tedy dle Kovandy a jeho podpůrných dat žádná čtvrtá průmyslová revoluce neprobíhá, ale vzhledem k názorům ostatních odborníků a přihlédnutí k historii je zde pravděpodobnost, že tato revoluce nastane jen není přesně jasné kdy. **Tedy pravděpodobnost vzniku toho rizika je 3.**

Tabulka 14 - Růst celkové produktivity ve vybraných obdobích

	USA		UK		EUROZÓNA		JAPONSKO	
	1950-1975	2005-2015	1950-1975	2005-2015	1950-1975	2005-2015	1950-1975	2005-2015
Růst celkové produktivity	1,8	0,6	1,8	-0,1	3,6	0,2	4,4	0,4

Zdroj: vlastní zpracování, data Bergeaud, Cetto and Lecat 2017

Z hlediska toho, jak se technologický růst může stát rizikem pro pracující lidi a následně způsobit jejich chudobu, je zejména v tom, že roboti převezmou jejich pracovní místa a oni budou bez práce, tedy ohrožení příjmovou chudobou. Ano v továrnách bude větší automatizace a roboti nahrazují v jisté míře lidský kapitál. Ale nejvíce robotizované ekonomiky světa jako je Japonsko, Jižní Korea, Singapur či Německo, vykazují ve vyspělém světě ty nejnižší míry nezaměstnanosti. (Kovanda, 2017)

V tomto směru se v České republice za sledované období 2017-2018 nedá technologický pokrok považovat za riziko zvyšující chudobu. Když se podíváme na míru nezaměstnanosti na konci roku 2017, kdy dosahovala 3,5 % a na míru nezaměstnanosti na konci roku 2018, kdy dosahovala už pouze 2,8 %, vidíme pokles. Tedy čtvrtá průmyslová revoluce, která podle některých politiků a ekonomu již probíhá, neměla na trh práce negativní vliv. Nelze ani říci, jestli za poklesem míry nezaměstnanosti stojí nové technologie a zda se jedná o příležitost snižující chudobu v České republice. Dopad na chudobu může být jak negativní, tak pozitivní. Stejně jak tomu bylo v minulosti. **Ohodnocení dopadu koeficientem 2.** jakožto lehký dopad. Tedy riziko ve výsledku spadá do oblasti minimalizovaného rizika.

10. Válečné konflikty

V žebříčku nejchudších zemí světa se na prvních 10- ti místech umístily státy zejména z Afriky. Ve většině těchto zemí panuje taková chudoba, kdy lidé žijí za méně než dolar na den. Jak popisuje definici chudoby OSN. A také ve většině zemí chudobu způsobují válečné konflikty, občanské války nebo rozbroje mezi náboženskými skupinami či vládnoucí elitou. Za nejchudší zemi světa je považována Středoafriická republika, kde až 70 % obyvatel žije pod hranicí chudoby. Velkým problémem je nestabilní politická situace, ale také to jsou ozbrojené střety mezi vládou, křesťany a muslimskými frakcemi. Na druhém místě v žebříčku deseti nejchudších zemí světa se umístila Demokratická republika Kongo. Rozvoji ekonomiky zabránil jednak režim prezidenta Mobutu, ale též dlouhotrvající občanské války. Třetí nejchudší zemí světa je Burundi a stejně jako v předešlých dvou je zde problém politické situace. Prezidenti se zde střídají velmi rychle a uzavírání mírových smluv je neúspěšné. V zemi nadále drží moc ozbrojené povstalecké skupiny. (Košťarová, 2019)

I přes to, že nejchudší země světa jsou demokratické, nestabilní politická situace a ozbrojené konflikty či občanské války, tyto jevy spolu úzce souvisí a dokážou v zemi napomoci k chudobě obrovského měřítka. Česká republika je také demokratická republika, občanské války zde neprobíhají a ani s ohlednutím deseti let do minulosti žádný zásadní konflikt nepropukl. Ovšem politická situace se v posledních letech začíná vyostřovat a lidé kvůli její nespokojenosti vycházejí do ulic a probíhají demonstrace. Zatím to však není tak vyhrocené, že by to jakkoliv mohlo ovlivnit chudobu.

Celosvětové válečné konflikty jsou důkazem, že válka dokáže zdevastovat ekonomiku země a většina lidí se ocitne pod hranicí chudoby. Historik Milan Hlavačka popisuje situaci po první světové válce takto: „*První světová válka samozřejmě přinesla obecně zchudnutí, vyhladovění nejen kdysi chudých vrstev nebo dělnictva, ale i pád střední vrstvy.*“ (ČT24, 2014) Přípravy na druhou světovou válku, přinesly mnohdy zlepšení a pomoc ekonomikám, vytvářely se poptávky po investicích. Jako taková, ale druhá světová válka přinesla mnoho obětí a odvedla mnoho mužů od rodin, což následně mělo za následek zchudnutí rodin. Na základě těchto informací jde **dopad rizika na chudobu ohodnotit koeficientem 6**, riziko je velmi nebezpečné a dopad na chudobu je ohromný.

Ovšem pravděpodobnost vzniku toho rizika je na hodnotě 2. Vzhledem k jistým nepokojům, kvůli politické situaci za dané období 2017-2018. Dalo by se také spekulovat o tom, zda nenastane 3. světová válka. Mezi Amerikou a Severní Koreou, kdy se v posledních letech se mezi nimi začaly vztahy vyostřovat. V tomto případě by šlo o válku s použitím jaderných zbraní, tedy následek by byl devastující, jak pro tyto dvě země, tak i pro ekonomiky zemí ostatních. Ale pro ČR je pravděpodobnost výskytu rizika výjimečně možná, **koeficient 2**. Ve výsledku je riziko na spodní hranici neakceptovatelného rizika.

V tabulce č. 15 najdeme přehledné zhodnocení všech 10 komentovaných rizik. Každé riziko má ohodnocení dopadu rizika na chudobu a pravděpodobnost výskytu rizika. Z těchto hodnot je vždy vypočítáno celkové hodnocení. Dále tabulka poslouží k výběru rizik, u kterých je potřeb vytvořit opatření, a k výběru příležitostí, u kterých je důležité podporovat fungující opatření a využívat tyto příležitosti ke snižování chudoby v ČR.

Tabulka 15 - Tabulka ukazující celkové hodnocení rizika/příležitosti

Riziko/ příležitost	Ohodnocení dopadů rizika na chudobu	Četnost/ pravděpodobnost výskytu rizika	Celkové hodnocení
1. Zvýšení minimální mzdy	4	6	24
2. Rozvodovost	4	2	8
3. Ekonomická krize	3	5	15
4. Stárnutí populace	5	6	30

5. Dlouhodobá nezaměstnanost	-4	4	-16
6. Diskriminace na trhu práce	3	5	15
7. Nízká míra vzdělání	5	2	10
8. Zadlužování	4	6	24
9. Technologický pokrok	2	3	6
10. Válečné konflikty	6	2	12

Zdroj: vlastní zpracování, data z praktické části

3.3. Opatření k závažným rizikům a k příležitostem

Na základě komentářů vybraná rizika získala celkové ohodnocení. Každé z rizik, po určení dopadu rizika na chudobu a pravděpodobnosti výskytu rizika, se zařadilo do určité oblasti rizik. Nejhůře dopadla taková rizika, jež se vešla do intervalu 18-36. To je oblast neakceptovatelného rizika a je zde nutné vytvořit opatření, aby riziko nezvyšovalo chudobu v České republice. Jsou to tato rizika: Zvýšení minimální mzdy, stárnutí populace a zadlužování. V oblasti akceptovatelného rizika se neumístilo žádné z rizik. Avšak v oblasti minimalizovaného rizika se umístily rizika jako technologický pokrok, nízká míra vzdělání a rozvodovost. Dlouhodobá nezaměstnanost se do oblasti rizik nedostala vůbec. Představuje příležitost, nikoliv riziko zvyšující chudobu v ČR. I pro tuto příležitost je důležité vymyslet opatření, které i na dále bude snižovat chudobu.

1. Zvýšení minimální mzdy

V návaznosti na závažnost rizika, které se v závislosti na vlastní analýze pohybuje v intervalu nepřijatelného rizika, je důležité najít vhodná opatření pro zmírnění dopadů tohoto rizika na chudobu v ČR.

Jednou z možností opatření je minimální mzdu nezvyšovat, tím by se snížila pravděpodobnost výskytu rizika, a tím by se i riziko mohlo dostat z intervalu nepřijatelných rizik a nemuselo by mít závažnější dopad na chudobu. V tomto případě by se nemuselo hledat další následné opatření. Toto opatření však není dlouhodobě udržitelné, minimální mzda musí růst, nese s sebou i pozitivní dopady.

Další variantou opatření je, zvýšit příjmy nízkopříjmovému obyvatelstvu, které je nad hranicí příjmové chudoby a valorizovat penze tak, aby nezůstávalo hodně penzistů pod hranicí chudoby. To by vytvořilo tzv. „polštář“ pro případné zvýšení hraniční hodnoty příjmové chudoby, která se zvyšuje i právě na základě zvýšení minimální mzdy. Otázkou zůstává, jak by se dalo takové opatření zrealizovat? Mohla by zde být opatření ve smyslu subvencí – sociálních transferů. Největší položkou sociálních transferů jsou dávky důchodového pojištění. Zahrnují rovněž dávky nemocenského pojištění, státní sociální podporu a jiné sociální dávky. Účinnost sociálních transferů u osob ohrožených chudobou je v České republice relativně vysoká. (ČSÚ, 2012) Jak můžeme vidět v tabulce č. 16. Pro jednotlivce se po sociálních transferech sníží míra rizika příjmové chudoby skoro až 4krát. Tato metoda opatření je sice velmi účinná, ale zároveň velmi nákladná záležitost. Pro rychlé a rapidní snižování chudoby je to vhodná metoda, která ale zatíží státní rozpočet.

Tabulka 16 - Ohrožení příjmovou chudobou podle vybraných charakteristik, ČR, 2010

Ukazatel	Míra rizika příjmové chudoby v %	
	před soc. transfery	po soc. transferech
Jednotlivci celkem	67,3	18,0
Domácnosti bez dětí celkem	50,0	6,2
Domácnosti s dětmi celkem	25,6	11,6

Zdroj: vlastní zpracování, data Český statistický úřad

Toto opatření může být různé pro různě velké domácnosti. Ukažme si, jak jsou na tom domácnosti bez dětí a domácnosti s nezaopatřenými dětmi. Data jsou za rok 2017.

Tabulka 17 - Osoby ohrožené příjmovou chudobu v roce 2017

	Hranice příjmové chudoby	
	60 %	70 %
	mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu	
Počet osob pod hranicí chudoby (v tis.)	947,8	1752,4
Hranice příjmové chudoby (Kč)	134 334	156 723
Domácnosti bez dětí celkem	82 458 (8,7 %)	296 155 (16,9 %)
Domácnosti s nezaopatřenými dětmi celkem	90 989 (9,6 %)	297 908 (17 %)
-1 dospělý, alespoň 1 nezaopatřené dítě	28 570 (31,4 %)	150 444 (50,5 %)

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ

Jak můžeme vidět z tabulky č. 17 počet osob pod hranicí chudoby při 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu je necelých 950 tisíc. Při zvýšení na 70 % je to o 804 600 lidí více. Kdybychom předpokládali, že zvýšení minimální mzdy vtáhne pod hranici chudoby 5 % z těchto lidí, což činí 40 230 lidí, mělo by v každém případě smysl vytvořit patřičné opatření, například již uvedené sociální transfery. Z nejnovějších zdrojů víme, že lidí, co pobírají minimální mzdu neustále přibývá. Ale také víme, že lidí pod příjmovou hranicí chudoby neustále klesá. Nejde tedy říci, že zvýšením minimální mzdy se zvýší chudoba.

Komplikace by s sebou mohlo přinést zvýšení minimální mzdy v době kdy bude česká ekonomika v recesi. (Bureš, 2018) Důležité opatření by bylo jediné, a to v době recese minimální mzdu nezvyšovat. Mohlo by pak dojít ze strany zaměstnavatelů

k propuštění lidí, co minimální mzdu pobírají, a tím by se velmi pravděpodobně začala chudoba zvyšovat.

2. Rozvodovost

Na základě toho, že ženy se stávají na určitou dobu matkami v domácnosti a odvádí tedy odvody kratší dobu než muži. Jak už bylo řečeno, po rozvodu jsou na tom ženy kvůli této okolnosti hůře. Dle ekonomů by právě na tento problém pomohlo společné důchodové pojištění. Toto společné pojištění by bylo založeno na principu, že česká správa sociálního zabezpečení dostane od zaměstnavatele muže tak i ženy záznamy o jejich příjmech. Následně je dá dohromady a každému pro výpočet důchodu započte jednu polovinu. (Benešová, 2018) Ministerstvo práce a sociálních věcí, však zatím o zavedení sdíleného pojištění neuvažuje.

Toto je však jedno z možných řešení problémů rozvedených párů a zejména pak žen v důchodu. Vylepšilo by to jejich situaci a následně by mohlo klesnout procento jednotlivců nad 65 let ohrožených příjmovou chudobou.

4. Stárnutí populace

Průběžný způsob financování neboli tzv. systém pay-as-you-go nastavený nejen v naší ekonomice je vzhledem k demografickým změnám dlouhodobě neudržitelný. Stát by měl stárnutí populace přizpůsobit nejen důchodový systém, ale i zdravotní systém, nastavení trhu práce a další státní politiky. Existuje několik možných řešení této situace: zvýšení pojistného, snížení důchodů, ovlivnit poměr důchodců a plátců pojistného, nebo změnit důchodový systém z průběžného na fondový, případně kombinace všeho.

Zvýšení pojistného není vhodným řešením, protože Česká republika má jedno z nejvyšších pojistných za zaměstnance a kdyby se ještě zvýšilo, mohlo by to odradit zaměstnavatele od přijímání nových zaměstnanců. Mohlo by se také zvýšit pojistné samostatně výdělečně činných osob. To by však nijak výrazně nedokázalo snižovat tak vysoký schodek. I přesto by to mohlo ochraňovat živnostníky před nízkými příjmy v důchodovém věku.

Dalším řešením by mohlo být snižování důchodů. To by ale momentálně mělo vliv na samotné důchodce s nízkými penzemi. Došlo by k výraznému nárůstu důchodců pod hranicí příjmové chudoby. Což by tedy mělo opačný efekt, než bychom potřebovali.

Ovlivnit poměr důchodců a plátců pojistného se dá třemi možnými řešeními. Jednak zvyšovat věk odchodu do důchodu, což se reálně děje, nebo motivovat důchodce, aby zůstávali na trhu práce, dále také motivovat rodiny k více dětem minimálně 2-3. Všechny tyto opatření ovlivňují poměr pracujících a osob v důchodu tak, jak populace stárne, a tím se i udržuje deficit důchodového účtu na přijatelné úrovni. Není to však dlouhodobé řešení, jestliže se bude věk odchodu do důchodu neustále zvyšovat, dostane se až na úroveň, kdy lidé nebudou mít šanci se dožít odchodu do důchodu a ekonomicky aktivní osoby budou odmítat jakýmkoliv způsobem platit na důchod, do kterého se dozajista nikdy nedostanou vzhledem k vysokému věku odchodu. Toto řešení je do jisté míry efektivní, ale není možné ho dlouhodobě provádět. Od roku 1995 se pravidelně zvyšuje věková hranice odchodu do důchodu o pár měsíců. Lidé narození po roce 1971, dosáhnou důchodového věku v pětadesáti letech, ať jsou to muži nebo ženy. Zatím jde o strop, který se může v budoucnu změnit. Budoucí vlády můžou rozhodovat o růstu důchodového věku, na základě demografických prognóz, a připravovat je budou v letech, které končí na 4 a 9. Tedy i teď v roce 2019. (Hovorková, 2018)

V neposlední řadě by jedním z řešení problému se stárnutím populace mohla být změna penzijního systému z průběžného na fondový. Rozdíl mezi systémy je takový, že v případě průběžného ekonomicky aktivní osoba platí na jedince v důchodovém věku, kdežto fondový systém je založen na principu, že si každý na svou penzi spoří sám. Své úspory si každý jedinec ukládá do soukromých penzijních fondů a vybírá si podle míry zhodnocení, a tedy i rizikovosti. Tento systém by do velké míry pomohl jak samotným důchodcům, tak i celému státu, jeho velkou výhodou je, že není demograficky závislý. Dalo by se předejít riziku zvyšující chudobu v ČR. Ale naopak velkou nevýhodou je problém přechodu na tento systém. Je finančně i administrativně velmi nákladný, vyžaduje to dlouholeté plánování. V ČR byl v roce 2013 vytvořen vedle 1. a 3. pilíře důchodového systému ještě 2. pilíř, který měl právě sloužit jako přechod na fondový systém, účast však byla minimální a v roce 2016 byl tento pilíř z politických důvodů zrušen. Stejně jako Česká republika, se snažilo zavést fondový systém Slovensko, Maďarsko i Polsko. Všichni neúspěšně. Toto řešení by mohlo problém stárnutí populace

ve vztahu k důchodům a riziku vyřešit, ale již jeden neúspěch při zavádění a nákladnost přechodu je překážkou v realizaci.

5. Dlouhodobá nezaměstnanost

Na poklesu se zejména podílí Úřad práce, který v rámci aktivní politiky nezaměstnanosti, věnuje péči skupinám ohrožených dlouhodobou nezaměstnaností. Mnohdy jde o lidi pouze se základním vzděláním. Pro udržitelnost snižování počtu dlouhodobě nezaměstnaných je tedy nejen dobře nastavená aktivní politika zaměstnanosti, ale i vzdělanost populace. Nízká míra vzdělání je dalším rizikem zvyšující chudobu, je tedy důležité se zaměřit i na kvalitní a atraktivní vzdělávání, aby lidé byli motivováni získat alespoň maturitní vzdělání, s kterým se snižuje riziko ohrožení chudobou.

Dlouhodobá nezaměstnanost a nízká míra vzdělání spolu úzce souvisí, a tedy i jejich opatření pro sociální politiku jsou vzájemně provázány.

7. Nízká míra vzdělání

Jak změnit situaci, aby mladí lidé studovali? Aby měli alespoň vzdělání s maturitou? *„Absolvent s maturitou si za život vydělá v průměru o třetinu více než vyučený, a dokonce o 60 procent více než člověk se základním vzděláním. Na každém, kdo to na střední škole nedotáhl až k maturitě, stát trátí 22 milionů korun, na učni-odpadlíkovi pak během období jeho ekonomické aktivity přichází o 13 milionů.“* (Vlková, 2018) Nízké vzdělání tedy nezatěžuje pouze samotné osoby, ale i celý stát. Takový lidé nejen že vydělávají méně, ale i méně přispívají do státního rozpočtu. Naopak z něj čerpají nejrozsáhlejší dávky a příspěvky.

Jedním z možných řešení je dotlačit lidi k maturitě. Zkusit jim nabídnout zajímavé vzdělávací programy a kvalitní a atraktivní obory, aby měli chuť školu dodělat. V určité míře má na zhoršení dopad zavedení státní maturity, jak uvádí Národní ústav pro vzdělávání. Určitě i důležitým aspektem je vzdělávání v mateřských školách. Je známo, že docházka do kvalitní mateřské školy, hlavně u dětí ze sociálně vyloučených oblastí, kde je chudoba značně vysoká, dokáže ovlivnit budoucí vzdělání dítěte. A zároveň je to i levnější záležitost než mít v budoucnu snahu o nápravu.

Nízká míra vzdělání by se dala v menší míře vylepšit rekvalifikačními kurzy, které by lidé s malým vzděláním absolvovali a získali tak potřebné znalosti k získání práce nebo lepšího pracovního místa. Z výsledků šetření, který provedl Úřad práce vyplývá, že procento mladých nezaměstnaných, kteří nedokončili střední vzdělání a vrátí se na střední školu, je nízké – nejčastěji se pohybuje mezi 1 - 10 %. Podle pracovníků úřadů práce je návrat do vzdělání ovlivněn různými faktory. Nejvíce snahou mladých nezaměstnaných zvýšit svoji šanci na uplatnění na trhu práce (67 %), dále pak vlivem rodiny (47 %). Na třetím místě jsou poradenské činnosti úřadu práce (20 %). Menší procento (10 %) je pak přisuzováno zlepšení sociálních podmínek nebo zdravotního stavu žáka, případně i lepší finanční situace rodiny, která vede k podpoře ke vzdělávání dítěte. Je tedy důležité najít jiné řešení, například právě rekvalifikační kurzy. Ale ani tento druh opatření nemá podle průzkumu Úřadu práce veliké procento úspěchu. Zařazení nezaměstnaných uchazečů do rekvalifikačních kurzů zakončených profesní kvalifikací je dosud málo časté. Například z důvodu nesplnění vstupních podmínek pro studium, tzn. nemají potřebné znalosti a dovednosti. Je vcelku nelogické, že existuje pomoc nízkovzdělaným lidem, kterou ovšem nemohou využít díky svým nízkým znalostem. V tomto případě by se mělo najít přijatelnější nastavení podmínek absolvování. Pomohlo by to až 62 % lidí, kteří mají snahu o zvýšení kvalifikace a zlepšení možností uplatnění na trhu práce. (Trhlíková, 2013)

Tato opatření jsou úzce spjata s rizikem, které také spadá do oblasti minimalizovaného rizika - technologický pokrok. Pokud klesající vzdělání spojíme s Průmyslem 4.0., kde stroje nahradí pozice, kde pracují lidé bez vzdělání. Stává se vzdělání velmi významným a je potřeba najít vhodná opatření a motivovat jedince k vyššímu vzdělávání.

8. Zadlužování

Výsledná hodnota tohoto rizika se nachází v oblasti neakceptovatelného rizika. Je tedy důležité vytvořit opatření, který by tento problém mohlo vyřešit nebo alespoň zmírnit.

Důležité je zejména zvýšit finanční gramotnost lidí, aby věděli, jak hospodařit se svými penězi a nemuseli si půjčovat od bank, ale i od nebankovních institucí. Česká národní banka v roce 2016 spustila web k finanční gramotnosti. „*Cílem projektu je*

srozumitelnou formou vzdělávat mladé lidi zejména ve věku 18–35 let. Chceme jim tímto nejen pomoci zacházet s rodinným rozpočtem, ale i zvýšit jejich povědomí o funkci ČNB jako hlavní bankovní autority v zemi a nezávislého garanta finanční gramotnosti,“ uvedl guvernér ČNB Jiří Rusnok, který vede Projekční tým pro finanční vzdělávání. (Zeman, 2016)

Již v minulosti byly spuštěny projekty k finanční gramotnosti od ČNB. Například projekt, který cílil na žáky základních škol. S tím souvisí i další možné řešení zadlužování českých domácností. Mělo by se více podporovat mladé lidi ve vzdělání. Pomoci jim, dostat se na střední a vysoké školy. Z rizika nízká míra vzdělání a jeho opatření víme, že právě nízké vzdělání je velmi často spjato s rizikem zadlužení. Tedy vyšší a lepší vzdělání může lidem pomoci předejít situaci se zadlužením a následnou exekucí.

Z komentáře o tomto riziku víme, že největší podíl na zadluženosti českých domácností mají výdaje na bydlení. Které se za posledních 10 let zdvojnásobily. Je tedy důležité se na tyto výdaje zaměřit a stát by měl pomoci systémových řešení pomoci sociálně slabším lidem ke snadnějšímu bydlení. Dále také může být účinná role občanské společnosti.

Jedním z řešení, jak pomoci zadluženým lidem, kteří se často ocitnou v dluhové pasti, je nový insolvenční zákon. Prezident Miloš Zeman tento nový zákon podepsal koncem ledna 2019 a měl by obsahovat mírnější podmínky pro oddlužení. Novela pomůže oddlužit podle odhadů desetitisíce lidí. (ČTK, 2019)

Tato novela obsahuje dvě možné varianty oddlužení. První varianta předpokládá, že lidé splatí věřitelům za tři roky nejméně 60 % své dlužné částky. Ve druhé variantě by měli uhradit za pět let aspoň 30 % svých dluhů. Pokud by zaplatili méně, přišel by na řadu soud, který by rozhodl o jejich oddlužení. Soud by musel v případě oddlužení osoby uznat, že se dlužník o splacení dluhů pod dohledem insolvenčního správce snažil. Dlužníci budou muset svým věřitelům měsíčně splácet částku nejméně ve výši odměny insolvenčního správce, která nyní činí 1089 korun za měsíc. (ČTK, 2019)

Podle předlohy by měli mít snažší oddlužení důchodci. Pouze 13 % z nich se za posledních 10 let stalo oddluženými. Ještě nižší číslo má skupina lidí ve věku od 18 do 29 let. To je také nejvíce ohrožená skupina v zadlužení. Měla by se tedy největší pozornost přenést na tuto skupinu. Pomoci jim například již výše zmíněnými opatřeními.

Tabulka 18 - Oddlužení lidé podle věkových kategorií

Insolvence za posledních 10 let		
Kdo jsou oddlužení lidé?		
Věkové rozložení:	18–29 let	4 %
	30–64 let	83 %
	65 +	13 %

Zdroj: vlastní zpracování, data Insolcentrum

10. Válečné konflikty

Toto riziko zvyšující chudobu v České republice vyšlo v celkovém hodnocení na spodní hranici nežádoucího rizika. Měla by se, proto přijmou opatření, která by v případě válečného konfliktu, zmírnila dopady na chudobu, ekonomiku či celkovou životní situaci obyvatel ČR.

Jak již víme, v nejchudších zemích světa je chudoba vyvolána špatnou a nestabilní politickou situací a občanskými a ozbrojenými konflikty. V posledních pár letech, zejména pak minulý rok, se na mnoha místech v České republice konaly demonstrace. Ve výsledku vždy kvůli politické sféře. Je otázka, zda tyto demonstrace vyvolají uklidnění a nějakou změnu v politice nebo zda to vyvolává ještě větší rozbroje a mohlo by to vyústit v masivnější konflikt. Jedním možným opatřením v demokratických zemích je demonstrace podporovat, aby názory lidí nebyly utlačovány, nýbrž vyslyšeny. Ale zároveň je nutné demonstrace korigovat, aby nepřerostla v nekontrolovatelný chaos, z kterého by mohl vyústit právě ozbrojený konflikt.

V České republice jsou pro případ krizového stavu vytvořené státní hmotné rezervy. Jsou to zásoby důležitých surovin, materiálů, polotovarů a výrobků určených pro zajištění obranyschopnosti a obrany státu, ochranu životně důležitých hospodářských zájmů státu, zajišťování nezbytných dodávek v systému nouzového hospodářství a hospodářské mobilizace, humanitární pomoc a pro odstraňování následků krizových situací. (MVČR, 2019) V případě války tyto hmotné rezervy pomůžou lidem přečkat válečné období, kdy budou lidé trpět jak příjmovou, tak materiální chudobou. Po válce naopak lidem pomůžou odrazit se a začít znovu, a tím jim pomůžou se vymanit z chudoby. Pro takové případy je důležité, aby státní hmotné rezervy byly i nadále udržovány a v lepším případě i posíleny.

Dalším možným opatřením, jak zmírnit dopad tohoto rizika na chudobu, je válečným konfliktům úplně předejít. Od roku 1999 je ČR součástí Severoatlantické aliance (NATO) a spolu s dalšími zeměmi se snažíme udržovat mír nebo naopak pomáhat ve válkách, kde nebylo možné diplomaticky mír sjednat. „*Členství NATO je otevřené kterémukoli dalšímu evropskému státu, který podporuje zásady této Úmluvy a přispívá k bezpečnosti oblasti Severního Atlantiku*“. (NATO, 2019) Pro budoucí mír, minimálně se všemi evropskými zeměmi, by bylo ideální, kdyby byly všechny členy NATO. Gruzie, Makedonie a Ukrajina jsou země čekající na umožnění vstupu do Aliance. Další členské země, znamená větší jistota v odstranění válečných konfliktů, jako riziko zvyšující chudobu v ČR.

Závěr

Tato práce se věnovala diskutovanému tématu chudoby. Snažila se zmapovat rizika zvyšující chudobu v České republice v období 2017-2018. Hlavním cílem bylo pomocí vlastní analýzy určit nejhorší rizika a u nich najít vhodná řešení na jejich zmírnění či celkové odstranění. Nebo také nalézt příležitost, a naopak posílit její opatření na snižování chudoby. Zvolené téma se ukázalo jako zajímavé, z toho pohledu, že i obyčejné skutečnosti, jako například růst minimální mzdy nebo stárnutí populace, můžou negativně ovlivňovat chudobu v ČR.

Teoretická část se zabývala nejprve pojmem chudoba. Z různých zdrojů bylo zjištěno, že neexistuje jednotné vysvětlení, co chudoba je, ale existuje mnoho různorodých definic. V podkapitole typy chudoby, byly představeny čtyři základní typy – objektivní koncept chudoby, subjektivní koncept chudoby, absolutní chudoba a relativní chudoba. Relativní chudoba byla pro dané téma s vymezením pro Českou republiku nejdůležitější, protože právě tento typ je vhodný pro posuzování chudoby v Evropských zemích. Okrajově nastíněná nejhorší forma chudoby v ČR, kterou je bezdomovectví, nám poskytla náhled do minulosti. Za minulého režimu bylo bezdomovectví potlačeno a až s Listopadovou revolucí v roce 1989, se tato forma chudoby rozšířila.

Nejčastější skupiny, které jsou ohroženy příjmovou chudobou, jsou popsány v kapitole 1. 4. a autoři popisující tuto problematiku dochází ke stejným závěrům, k jakým se dostala práce v praktické části. Jednotlivci s dětmi a osoby nad 65 let jsou nejvíce ohroženi příjmovou chudobou. Až 39,5 % jednotlivců s 2 a více dětmi, bylo ohroženo příjmovou chudobou za období 2015-2017.

V části teoretického oddílu, která se opět shoduje s poznatky v praktické části, která se věnovala příčinám vzniku chudoby. Byly zde uvedeny hlavní příčiny vzniku chudoby a k nim patří například nízké výdělky ze zaměstnání, mnoho dětí v domácnosti nebo také smrt živitele rodiny. Dále bylo v teoretické části věnováno možnostem řešení chudoby. Rozlišují zde preventivní a následná opatření. Obě byla popsána a v praktické části zohledněna.

Samotná praktická část navazuje na kapitolu vymezující kritéria pro metodu vlastní analýzy. Ta vymezila, jakým způsobem se bude v praktické části postupovat při zhodnocování daných rizik. A díky ní se mohly z praktické části vyvodit určité závěry.

Rizika zvyšující chudobu v ČR, byla sepsána na základě rešerše zdrojů nebo na základě vlastního uvážení. O významných rizicích píše mnoho autorů, politiků, odborníků ale i spoustu institucí. Důležitými zdroji pro tuto práci se staly Výzkumný ústav práce a sociálních věcí a také Český statistický úřad, který vydává měsíčník STATISTIKA&MY, ve kterém vydává řada autorů své publikace. Soupis dvaceti dvou rizik, nám poskytl zmapování rizik, vyskytující se na území České republiky. Z těchto rizik bylo vybráno deset rizik, která byla významná nebo zajímavá pro další rozbory. Patří k nim: zvýšení minimální mzdy, rozvodovost, ekonomická krize, stárnutí populace, dlouhodobá nezaměstnanost dále nízká míra vzdělání, zadlužování, technologický pokrok a válečné konflikty.

V komentářích k vybraným rizikům, již výše zmíněných, byla využita metoda vlastní analýzy. Určovala jsem dopad rizika na chudobu, ten dopadl nejhůře u rizika Válečné konflikty. Už pouze z logiky věci je jasné, jaký dopad může mít celosvětový válečný konflikt. S přihlédnutím do minulosti na 1. a 2. světovou válku, je takto vysoká hodnota rizika opodstatněná. Druhou hodnotou této metody je četnost/pravděpodobnost výskytu rizika. Rizika, kterým dopadla pravděpodobnost výskytu na hranici s jistotou, jsou následující: zvýšení minimální mzdy, stárnutí populace a zadlužování. Minimální mzda se zvyšuje každoročně od roku 2015, stárnutí populace je jev trvající již několik generací a dle demografických prognóz i bude součástí dalšího vývoje. Zadlužování lidí v České republice je v posledních letech velmi diskutované téma, vzhledem k tomu, jakou částku celkově čeští obyvatelé dluží. Ke konci třetího čtvrtletí tato suma činí rekordních 2,27 bilionu korun.

Nejdůležitější hodnotou, která vychází z vlastní analýzy, je celkové hodnocení. U všech deseti komentovaných rizik byly určeny dvě předešlé hodnoty a z nich vypočítáno celkové hodnocení rizika. To spočívá ve vynásobení hodnoty koeficientu dopadu na chudobu koeficientem míry pravděpodobnosti výskytu. Rozsah výsledných hodnot byl určen v intervalu 1-36. Zvýšení minimální mzdy, stárnutí populace, zadlužování a válečné konflikty se po výpočtu celkového hodnocení ocitly v oblasti neakceptovatelného rizika a bylo na místě pro tato rizika vymyslet opatření, která by vedla ke snížení dopadu na chudobu v ČR.

Jedno z rizik, ve výsledku dopadlo jako příležitost a nespadá tedy do žádné z oblastí rizik. Byla to dlouhodobá nezaměstnanost. Pokles dlouhodobé nezaměstnanosti má za následek pokles chudoby. Je tedy důležité podporovat k tomu vedoucí opatření.

Opatření k závažným rizikům a k příležitostem, které vyplynula z provedení vlastní analýzy na deseti významných rizikách, byla sestavena tak, aby se na nich podílela zejména oblast sociální politiky. Celkově všechna opatření by byla zajímavým tématem pro další zpracování. Zkusit aplikovat některé nápady do sociální politiky v ČR nebo dopodrobna prozkoumat, zda taková opatření jsou v reálu proveditelné.

Použitá literatura

BLATNÁ, Dagmar. Analýza vztahu míry rizika chudoby, ekonomické aktivity a vybraných socioekonomických ukazatelů v České republice v období 2005-2016. Socioekonomické a humanitní studie. 2018. roč. 8, č. 1, str. 29. ISSN 1804-6797.

BOKOVÁ, Ludmila. Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 9788090492004.

DURDISOVÁ, J. a kol.: Sociální politika. 1. vydání. VŠE Praha: 1999. 130 s. ISBN 80-85529-27-0.

GEORGE, Henry. Progress and Poverty. ROBERT SCHALKENBACH FOUNDATION. New York 1935. str. 571.

HORÁKOVÁ, Martina, JAHODA, Robert, KOFRON, Pavel, SIROVÁTKA, Tomáš, ŠIMÍKOVÁ, Ivana. Příjmová chudoba a materiální deprivace v České republice podle indikátorů EU - vývoj v důsledku krize, fiskální konsolidace a sociální reformy. VÚPSV , v.v.i. Praha 2013. 457. publikace. Str. 151. ISBN 978-80-7416-129-2.

JANTTI, M. Essays on income distribution and poverty. Abo Akademis forlag-Abo Academy Press, 1993, 176 str., ISBN: 978-9529616374.

Kolektiv autorů. Hodnocení vlivu minimální mzdy na sociálně ekonomický vývoj ČR. TREXIMA, spol. s r. o. Vysoká škola ekonomická v Praze 2013.

KREBS, V. a kol. Sociální politika. 5. vyd. Praha: ASPI, 2010. 542 s. ISBN 978-80-7357-585-4.

LANGHARMOVÁ, Jitka, ŠIMKOVÁ, Martina. Kvalitativní faktory stárnutí populace. 2017. ročník 59 č. 01/2017. ISSN 1805-2991.

LINDER Tomáš, STRNAD Michal. Světová banka a vývoj jejích strategií v boji proti chudobě. Mezinárodní vztahy, 2006, číslo 2, str. 120-142.

Listina základních práv a svobod: čl. 30 odst. 1 a 2

MAREŠ, P.: Sociologie nerovnosti a chudoby. 1. vydání. Sociologické nakladatelství, 1999. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.

MEULDERS Danièle, Colette FAGAN, Peter URWIN a Kathryn MELLING. Gender inequalities in the risks of poverty and social exclusion for disadvantaged groups in thirty

European countries. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. ISBN 92-79-02572-4.

ROWNTREE, B.: Poverty – a study of town life, Macmillan, London 1908.

ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona. Nerovnost, chudoba, nejistota. Sociální pedagogika. ročník 3, číslo 1, str. 24-34, Duben 2015. ISSN 1805-8825.

TOMEŠ, I. Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost. 2. vydání. Praha: Socioklub, 2001. 262 s. ISBN 80-86484-00-9.

Ing. TRHLÍKOVÁ, Jana. Předčasné odchody žáků ze středních škol. Ministerstvo do rozvoje vzdělávání. Praha 2013. str. 60.

VAVREČKOVÁ, Jana. JANATA, Zdeněk. Subjektivní vnímání životního minima, dostatečnosti příjmů, životní úrovně domácností a chudoby. VÚPSV, v.v.i. Praha 2014. 477. publikace. Str. 75. ISBN 978-80-7416-148-3.

VIDOVIČOVÁ, Lucie a kol. Příjmová chudoba a materiální deprivace seniorů: subjektivní a objektivní pohledy. VÚPSV, v.v.i. Praha 2015. str. 109. ISBN 978-80-7416-215-2.

WORLD ECONOMIC FORUM. The Global Gender Gap Report 2017. Švýcarsko 2017. ISBN 978-1-944835-12-5.

WORLD ECONOMIC FORUM. The Global Gender Gap Report 2018. Švýcarsko 2018. ISBN-13: 978-2-940631-00-1.

Internetové zdroje

ANR. Je chudoba dědičná? A2larm. [online] 2018. [cit. 2018-11-25]. Dostupné z WWW: <http://a2larm.cz/2018/06/je-chudoba-dedicna/>

PhDr. BARTÁK Miroslav, PhD., PhDr. EXNEROVÁ Věra, VOLFOVA Andrea, A.B., MSc. Zdraví. Rozvojka.cz. [online] 2008. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/zdravi>

BENEŠOVÁ, Petra. Rozvody zvyšují riziko chudoby žen ve stáří, muži si naopak většinou polepší. iROZHLAS [online] 2018. [cit. 2018-11-20]. Dostupné z WWW:

https://www.irozhlas.cz/ekonomika/rozvody-zvysuji-riziko-chudoby-zen-ve-stari-muzi-si-naopak-vetsinou-polepsi_201311090325_kbrezovska

BERGAUD, A. CETTE, G. LECAT, R. Total Factor Productivity in Advanced Countries: A longterm Perspective. INTERNATIONAL PRODUCTIVITY MONITOR. 2017 č. 32. str 19. Dostupné z WWW: http://www.csls.ca/ipm/32/Bergeaud_Cette_Lecat%20Version%202.pdf .

BŘEŠŤAN, Robert. Rodiny s nejvyšším rizikem chudoby. V Česku má práci jen 44 % žen s malými dětmi. HlidacíPes.org. [online] 2018. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z WWW: <https://hlidacipes.org/rodiny-s-nejvyssim-rizikem-chudoby-v-cesku-ma-praci-jen-44-zen-s-malymi-detmi/>

BUREŠ, Michal. O kolik se v roce 2019 zvýší minimální mzda? FINANCE.cz. [online] 2018. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z WWW: <https://www.finance.cz/513695-minimalni-mzda-2019-cr-nemecko-rakousko/>

ČSÚ. Chudoba postihuje i zaměstnané. STATISTIKA&MY. Měsíčník. 2016. roč. 6, č. 07-08, str. 22. Dostupné také z WWW: <http://www.statistikaamy.cz/2016/08/chudoba-postihuje-i-zamestnane/>

ČSÚ. Kdo je v Česku ohrožen příjmovou chudobou? [online] 2018. [cit. 2018-10-14]. Dostupné z WWW: <http://www.statistikaamy.cz/2018/06/kdo-je-v-cesku-ohrozen-prijmovou-chudobou/>

ČSÚ. Příjmová chudoba ohrožuje 9,1 % Čechů. [online]. 2018. [cit. 2018-10-06]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmova-chudoba-ohrozuje-91-cechu>

ČTK. Dluhy Čechů rostou, celkově dluží 2,27 bilionu korun. Největší dluhy mají Pražané, v průměru 306 tisíc. Hospodářské noviny. [online] 2018. [cit. 2019-03-14]. Dostupné z WWW: <https://domaci.ihned.cz/c1-66364390-cesi-dluzi-celkove-2-27-bilionu-korun-nejvetsi-podil-dluhu-pripada-na-prazany-nejhorsi-situace-se-splacenim-je-na-ustecku-a-karlovarsku>

ČTK. Minimální mzda je v ČR dlouhodobě pod hranicí příjmové chudoby. České noviny [online] 2018. [cit. 2019-02-24]. Dostupné na WWW: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/minimalni-mzda-je-v-cr-dlouhodobě-pod-hranici-prijmove-chudoby/1687241>

ČTK. Omezení dávek na bydlení ohrozí statisíce domácností, varují lidovci. Svolali mimořádnou schůzi. Aktuálně.cz. [online] 2018. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z WWW: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/omezeni-davek-na-bydleni-ohrozi-statisice-domacnosti-varuji/r~502f23da68bc11e8ad4a0cc47ab5f122/?redirected=1551824590>

ČTK. Prezident podepsal novelu insolvenčního zákona, má pomoci více lidem v dluhové pasti. Česká justice. [online] 2019. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z WWW: <http://www.ceska-justice.cz/2019/01/prezident-podepsal-novelu-insolvencniho-zakona-ma-pomoci-vice-lidem-dluhove-pasti/>

ČTK. Studie: Rozvody zvyšují u žen riziko chudoby ve stáří. Deník.cz. 2014 [online]. [cit. 2019-02-25]. Dostupné na WWW: <https://www.denik.cz/ekonomika/studie-rozvody-zvysuji-u-zen-riziko-chudoby-ve-stari-20140307.html>

ČTK. Ženy vydělávají průměrně o osmdesát tisíc korun ročně méně než muži. Lidovky.cz [online] 2018. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z WWW: https://www.lidovky.cz/domov/zeny-vydelavaji-prumerne-o-osmdesat-tisic-korun-rocne-mene-nez-muzi.A181102_100159_ln_domov_ele

Ing. DUBSKÁ, Drahomíra CSc. Dopady světové finanční a hospodářské krize na ekonomiku České republiky. ČSÚ. [online] 2011. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z WWW: http://www.apic-ak.cz/data_ak/11/k/Stat/DopadyKrizeCR.pdf

ELEZI, J. Bezdomovectví jako sociální problém, jeho rizika a jejich prevence. [online] 2016. [cit. 2018-09-30]. Dostupné z: WWW: https://theses.cz/id/14ek8i/Bakal_sk_prce_Jana_Elezi.pdf

ENDRŠTOVÁ, Michaela. Čím dál víc mladých dokončí jen základní školu. Do práce se nehrnou. iDNES. [online] 2018. [cit. 2018-11-25]. Dostupné na WWW: https://zpravy.idnes.cz/lide-zakladni-vzdelani-trh-prace-da9-/domaci.aspx?c=A180522_095456_domaci_nub

FRANKOVÁ, A.: Definice bezdomovectví je podle českých zákonů komplikovaná. [online] 2010. [cit. 2018-09-30]. Dostupné z: WWW: <http://www.munimedia.cz/prispevek/definice-bezdomovectvi-je-podle-ceskych-zakonu-komplikovana-531/>

GORDON, D. Indicators of poverty&Hunger [online]. 2005, [cit. 2018-09-28]. Dostupná z WWW: http://www.poverty.ac.uk/sites/default/files/indicators-of-poverty-and-hunger_UNpoverty.pdf

Haló noviny. Dlouhodobá nezaměstnanost je obtížně zvládnutelná. Haló noviny. [online] 2017. [cit. 2018-11-25]. Dostupné z WWW: <http://www.halonoviny.cz/articles/view/45883445>

HOLÝ, Dalibor. Dlouhodobá nezaměstnanost je nejnižší od roku 1997. STATISTIKA&MY. Měsíčník č. 04/2017. Dostupné na WWW: <http://www.statistikaamy.cz/2017/04/dlouhodobá-nezamestnanost-je-nejnizsi-od-roku-1997/>

HOVORKA, Jiří. Na důchody se nesahá. Penzijní systém má problém, který politici dále prohlubují. Měsíc.cz. [online] 2018. [cit. 2018-11-21]. Dostupné z WWW: <https://www.mesec.cz/clanky/na-duchody-se-nesaha-penzijni-system-ma-problem-ktery-politici-dale-prohlubuji/>

HRONÍK, Jiří. Profesor Staněk: Hospodářská krize přijde. Otázka je, zda za pár měsíců, nebo za dva roky. Parlamentnílisty.cz. [online] 2018. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z WWW: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Profesor-Stanek-Hospodarska-krize-prijde-Otazka-je-zda-za-par-mesicu-nebo-za-dva-roky-537132>

Chudé Česko. Aktuálně.cz – Robert Bartoníček. [online] 2018. [cit. 2019-03-024]. Dostupné z WWW: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/oddluzeni-lidi-putuje-do-senatu-lidovci-zvazuji-zmeny/r~1917e7ecdb8511e8acf3ac1f6b220ee8/>

Iniciativa za dostupné bydlení. Základní prohlášení. Zastupnebydleni.cz. [online] 2017. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z WWW: <http://zadostupnebydleni.cz/zakladni-prohlaseni/>

KONEČNÁ, Kateřina. Deset let od finanční krize. Halonoviny.cz. [online] 2018. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z WWW: <http://www.halonoviny.cz/articles/view/48667988>

KOŠŇAROVÁ, Barbora. 10 nejchudších zemí na světě. Euro.cz. [online] 2019. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z WWW: <https://www.euro.cz/light/10-nejchudsich-zemi-sveta-1443033/8>

KOVANDA, Lukáš. BLAMÁŽ JMÉNEM PRŮMYSL 4.0. FINMAG. [online] 2017. [cit. 2019-03-18]. Dostupné z WWW: <https://finmag.penize.cz/ekonomika/326099-blamaz-jmenem-prumysl-4-0>

KROPÁČKOVÁ, Renata. Psychické problémy vyvolané prací způsobují invaliditu stále více lidem. Česko je opomíjí. [online] 2017. [cit. 2019-04-15]. Dostupné z WWW: <https://plus.rozhlas.cz/psychicke-problemy-vyvolane-praci-zpusobuji-invaliditu-stale-vice-lidem-cesko-je-6507798>

Ministerstvo vnitra České republiky. Státní hmotné rezervy. [online] 2019. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z WWW: <https://www.mvcr.cz/clanek/statni-hmotne-rezervy.aspx>

MPSV. Vyhodnocení průzkumu bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností. [online] 2015. [cit. 2018-10-06]. Dostupné z: WWW: https://www.mpsv.cz/files/clanky/25753/Vyhodnoceni_pruzkumu_reseni_bezdomovectvi_v_obcich_s_rozsirenou_pusobnosti_v2.pdf

MYSÍKOVÁ, Martina. Klamná hranice chudoby v Česku. Vesmír.cz. [online] 2016. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z WWW: <https://vesmir.cz/cz/on-line-clanky/2016/11/klamna-hranice-chudoby-cesku.html>

NATO. Co je NATO? [online] 2019. [cit. 2019-03-24]. Dostupné na WWW: https://www.nato.int/nato-welcome/index_cz.html

NEK, ČTK. Dnes je mezinárodní den mužů a žen. V Česku se však rovnost nedaří zajistit. Info.cz. [online] 2018. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z WWW: <https://www.info.cz/cesko/dnes-je-mezinarodni-den-rovnosti-zen-a-muzu-v-cesku-se-vsak-rovnost-zajistit-nedari-32484.html>

NOVÁK, Libor. První známky ekonomické krize v Česku? Období blahobytu skončí. EuroZprávy.cz. [online] 2018. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z WWW: <https://eurozpravy.cz/ekonomika/ceska-republika/239086-prvni-znamky-ekonomicke-krize-v-cesku-obdobi-blahobytu-skonci/>

OTTO, Pavel. Minimální mzda se zvýšila o rekordní částku. Zaměstnavatelům však uškodí. E15 [online] 2017. [cit. 2018-10-23]. Dostupné na WWW: <https://www.e15.cz/volby/volby-2017/minimalni-mzda-se-zvysila-o-rekordni-castku-zamestnavatelum-vsak-uskodi-1336476>

POTŮČEK, Martin. Chudoba je problém bohatých. [online] 2013. [cit. 2018-10-23]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/chudoba-je-problem-bohatych.aspx>

PROUZA, Tadeáš. Zasáhne svět v příštím roce globální ekonomická krize? Mezi odborníky to vě. EuroZpravy.cz. [online] 2018. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z WWW: <https://eurozpravy.cz/zahranicni/amerika/242699-zasahne-svet-v-pristim-roce-globalni-ekonomicka-krize-mezi-odborniky-to-vre/>

ŠUSTOVÁ, Šárka. Proč chudoba roste, když rostou příjmy? STATISTIKA&MY. [online] 07-08/2015. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z WWW: <http://www.statistikaamy.cz/2015/07/proc-chudoba-roste-kdyz-rostou-prijmy/>

TŮMA, Ondřej. Očima expertů: Čtvrtá průmyslová revoluce. Co nám dá a co vezme? Peníze.cz. [online] 2017. [cit. 2019-03-18]. Dostupné z WWW: <https://www.penize.cz/svetova-ekonomika/326519-ocima-expertu-ctvrta-prumyslova-revoluce-co-nam-da-a-co-vezme>

VLKOVÁ, Jitka. Nedokončené vzdělání se nevyplácí státu ani lidem, spočítala studie. iDNES. [online] 2018. [cit. 2018-11-25]. Dostupné na WWW: https://ekonomika.idnes.cz/nedokoncene-vzdelani-studie-statni-rozpocet-fn4-/ekonomika.aspx?c=A180903_205236_ekonomika_zaz

VOSTATEK, Jaroslav. Zvyšování českých starobních důchodů: jak dál? Duchodovakomise.cz. [online] 2016. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z WWW: <http://www.duchodovakomise.cz/wp-content/uploads/2016/12/J.-Vostatek-Zvy%C5%A1ov%C3%A1n%C3%AD-%C4%8Desk%C3%BDch-starobn%C3%ADch-d%C5%AFchod%C5%AF-jak-d%C3%A1l-odborn%C3%BD-%C4%8Dl%C3%A1nek.pdf>

ZEMAN, Marek. Česká národní banka spustila nový web k finanční gramotnosti. ČNB. [online] 2016. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z WWW: https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2016/20161019_web_pnu.html

Seznam grafů a tabulek

TABULKY

Tabulka 1 - Životní minimum pro rok 2018 (Kč/měsíc)	12
Tabulka 2 - Dopady rizika na chudobu v intervalu <1,6>	14
Tabulka 3 - Koeficienty míry pravděpodobnosti vzniku	15
Tabulka 4 - Výsledná míra rizika	16
Tabulka 5 - Minimální mzda v období 2015 - 2019	21
Tabulka 6 - Minimální mzda hrubá a čistá mzda a hranice příjmové chudoby v jednotlivých letech (v Kč/měsíc)	21
Tabulka 7 - Rozvedené osoby za rok 2016 a 2017	23
Tabulka 8 - Počet obyvatel 65 a více let za roky 2007 a 2017	26
Tabulka 9 - Podíl osob nezaměstnaných 1 rok a déle na celkovém počtu nezaměstnaných ve věku 15–64 let (v %)	28
Tabulka 10 - Světové hodnocení rovnosti žen a mužů – ČR za vybrané roky	30
Tabulka 11 - Nezaměstnanost žen za vybrané roky podle věkových skupin (v %)	31
Tabulka 12 - Vzdělání obyvatelstva České republiky ve věku 15 a více let podle výsledků "Výběrového šetření pracovních sil"	32
Tabulka 13 - Celkové zadlužení domácností (v mil.)	34
Tabulka 14 - Růst celkové produktivity ve vybraných obdobích	37
Tabulka 15 - Tabulka ukazující celkové hodnocení rizika/příležitosti	39
Tabulka 16 - Ohrožení příjmovou chudobou podle vybraných charakteristik, ČR, 2010	41
Tabulka 17 - Osoby ohrožené příjmovou chudobou v roce 2017	42
Tabulka 18 - Oddlužení lidé podle věkových kategorií	48

GRAFY

Graf 1 - Ohrožení příjmovou chudobou v rodinách s nezaopatřenými dětmi v období 2015-2017 (%)	6
Graf 2 - Míra rizika chudoby podle ekonomické aktivity v období 2005-2016 (v %)	7
Graf 3 - Vývoj čistých ročních příjmů na osobu (v tis. Kč) v letech 2004 až 2013 a míry ohrožení příjmovou chudobou v letech 2005 až 2014*	25
Graf 4 - Růst deficitu důchodového účtu v příštích desítkách let	27

Graf 5 - Podíl dlouhodobě nezaměstnaných na počtu nezaměstnaných ve vybraných věkových skupinách, 1993–2016.....	29
Graf 6 - Celkový dluh českých domácností v biliónech korun.....	34